

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ – 2021

Το 2020 σημειώθηκε πρόοδος αλλά και οπισθοδρόμηση στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Στην Έκθεση για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα 2021 του FRA εξετάζονται οι σημαντικότερες εξελίξεις στον τομέα και προσδιορίζονται τόσο τα επιτεύγματα, όσο και τα ζητήματα που εξακολουθούν να προκαλούν ανησυχία. Στην παρούσα έκδοση παρουσιάζονται οι γνώμες του FRA για τις σημαντικότερες εξελίξεις στους εξεταζόμενους θεματικούς τομείς και συνοψίζεται η τεκμηρίωση στην οποία στηρίχθηκαν οι εν λόγω γνώμες. Με αυτόν τον τρόπο, παρέχεται συνοπτική και ταυτόχρονα κατατοπιστική επισκόπηση των βασικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν η ΕΕ και τα κράτη μέλη στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

ΓΝΩΜΕΣ ΤΟΥ FRA

1 [ΘΕΜΑ]

Η πανδημία του κορονοϊού και τα θεμελιώδη δικαιώματα: ετήσια επισκόπηση

4

Εφαρμογή και χρήση του Χάρτη σε εθνικό επίπεδο

7

Ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων

10

Ρατσισμός, ξενοφοβία και συναφείς εκδηλώσεις μισαλλοδοξίας

13

Ισότητα και ενσωμάτωση των Ρομά

16

Άσυλο, θεωρήσεις, μετανάστευση, σύνορα και ένταξη

19

Κοινωνία της πληροφορίας, προστασία της ιδιωτικής ζωής και προστασία των δεδομένων

22

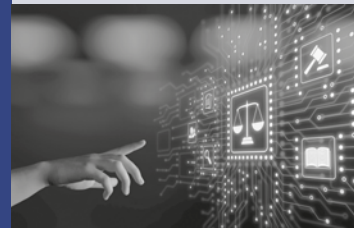
Δικαιώματα του παιδιού

25

Πρόσβαση στη δικαιοσύνη

27

Εξελίξεις όσον αφορά την εφαρμογή της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Το χειρόγραφο ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2021.

Ούτε ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ούτε οποιοδήποτε πρόσωπο ενεργεί εξ ονόματός του ευθύνεται για ενδεχόμενη χρήση των παρακάτω πληροφοριών.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021

Print	ISBN 978-92-9461-300-4	ISSN 2467-2416	doi:10.2811/886003	TK-AM-21-001-EL-C
PDF	ISBN 978-92-9461-265-6	ISSN 2467-2645	doi:10.2811/770368	TK-AM-21-001-EL-N

© Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021

Η αναπαραγωγή επιτρέπεται εφόσον αναφέρεται η πηγή.

Για κάθε χρήση ή αναπαραγωγή φωτογραφιών ή άλλου υλικού τα οποία δεν καλύπτονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να ζητείται απευθείας η άδεια των κατόχων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Φωτογραφίες

Εξώφυλλο: © iStock / Joel Carillet· © Gettyimages / FG Trade· © iStock / DNY59· © FRA

Σελίδα 1: © xavierarnau / iStock

Σελίδα 2: © Fundación Secretariado Gitano (FSG)

Σελίδα 3: © Shutter B / Adobe Stock

Σελίδες 4-5: © FRA

Σελίδα 7: © Cate Gillon / Getty Images

Σελίδα 8: © utlanov / Adobe Stock

Σελίδα 9: © NurPhoto / Getty Images

Σελίδα 10: © Satjawat / Adobe Stock

Σελίδα 11: © Lidia_Lo / Adobe Stock

Σελίδα 12: © Kypros / Alamy Stock Photo

Σελίδα 13: © Nigel Crump / Alamy Stock Photo

Σελίδα 14: © ton koene / Alamy Stock Photo

Σελίδα 15: © Pierre Andrieu / AFP via Getty Images

Σελίδα 16: © Άγγελος Τζωρτζίνης / Ευρωπαϊκή Ένωση

Σελίδα 17: © Marcello Paternostro / Ευρωπαϊκή Ένωση

Σελίδα 18: © Sean Gallup / Getty Images

Σελίδα 19: © bluedesign / Adobe Stock

Σελίδα 20: © Monopoly919 / Adobe Stock

Σελίδα 21: © Sikov / Adobe Stock

Σελίδα 22: © New Africa / Adobe Stock

Σελίδα 23: © silkfactory / iStock

Σελίδα 25: © kumikomini / iStock

Σελίδα 26: © RomanR / Adobe Stock

Σελίδα 27: © Tommy Larey / Adobe Stock

Σελίδα 28: © elypse / Adobe Stock

Σελίδα 29: © H_Ko / Adobe Stock

Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΟΝΟΪΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΕΤΗΣΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Όσο η πανδημία COVID-19 εξαπλωνόταν σε όλο τον κόσμο, οι αρχές των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης θέσπισαν πληθώρα περιοριστικών μέτρων για να προστατεύσουν τη ζωή και την υγεία των πολιτών. Τα μέτρα αυτά έθιγαν ευρύ φάσμα θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως π.χ. το δικαίωμα της μετακίνησης και της συνάθροισης, το δικαίωμα στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, το οποίο περιλαμβάνει και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και το δικαίωμα στην εκπαίδευση, την εργασία και την κοινωνική ασφάλεια. Η πανδημία και οι αντιδράσεις που η ίδια πυροδότησε επέτειναν τις υφιστάμενες προκλήσεις και ανισότητες σε όλους τους τομείς της ζωής, πλήττοντας κυρίως τις ευάλωτες ομάδες. Η πανδημία συνέβαλε επίσης στην αύξηση των ρατσιστικών επιθέσεων. Αν οι αρχές θέλουν να αντιμετωπίσουν την πανδημία ακολουθώντας μια προσέγγιση που θα βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, πρέπει να λάβουν ισορροπημένα μέτρα που θα σέβονται το κράτος δικαίου, θα είναι αναγκαία, προσωρινά και αναλογικά. Επίσης, πρέπει να αντιμετωπίσουν τον κοινωνικοοικονομικό αντίκτυπο της πανδημίας, να προστατεύσουν τους ευάλωτους και να καταπολεμήσουν τον ρατσισμό.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, η πανδημία και τα μέτρα που ελήφθησαν για την ανάσχεση της διασποράς της έθιξαν σοβαρά όλες τις πτυχές της προσωπικής και συλλογικής μας ζωής, μεταξύ άλλων και τη λειτουργία των δημοκρατικών μας θεσμών. Η πανδημία έφερε στην επιφάνεια νέες προκλήσεις, απειλώντας τις θεμελιώδεις αξίες στις οποίες βασίζεται η λειτουργία των κρατών μας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επιφέροντας επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματά μας. Οι περιορισμοί έχουν αντίκτυπο στις προσωπικές και κοινωνικές μας επαφές και στην προστασία των ευαίσθητων προσωπικών μας δεδομένων. Παράλληλα, οι κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της πανδημίας θα είναι αισθητές για μεγάλο ακόμα χρονικό διάστημα και θα επιτείνουν σε μεγάλο βαθμό τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες.

ΓΝΩΜΗ 1.1 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να αξιολογούν και να εξισορροπούν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την τήρηση των διαφόρων θεμελιωδών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων όταν λαμβάνουν περιοριστικά μέτρα σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως π.χ. ήταν η κατάσταση που δημιουργήθηκε με την πανδημία COVID-19. Για να εξισορροπήσουν επιτυχώς τις υποχρεώσεις αυτές, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων, και μεταξύ αυτών τη σχετική νομολογία και καθοδήγηση των διεθνών οργανισμών υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρέπει επίσης να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των θεσμοθετημένων οργανισμών υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στην παρακολούθηση των περιοριστικών μέτρων. Τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι αναγκαία, προσωρινά και αυστηρώς αναλογικά.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να μεριμνούν ώστε τα περιοριστικά μέτρα να βασίζονται στο κράτος δικαίου και τα δικαστήρια, τα κοινοβούλια, οι θεσμοθετημένοι οργανισμοί υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και άλλοι ενδιαφερόμενοι, μεταξύ των οποίων και η κοινωνία των πολιτών, να μπορούν να ελέγχουν εξονυχιστικά τα μέτρα αυτά.

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ πρέπει να συνεχίσουν να παρακολουθούν την εφαρμογή μέτρων έκτακτης ανάγκης με βάση τις θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ, όπως αναφέρονται στο άρθρο 2 της ΣΕΕ, στις οποίες συγκαταλέγονται τα θεμελιώδη δικαιώματα, το κράτος δικαίου και η δημοκρατία. Στα έγγραφα πολιτικών, όπως π.χ. η νέα ετήσια έκθεση σχετικά με τον ευρωπαϊκό μηχανισμό για το κράτος δικαίου, θα πρέπει να αποτυπώνεται το αποτέλεσμα της παρακολούθησης των μέτρων έκτακτης ανάγκης, όταν κρίνεται σκόπιμο.

ΓΝΩΜΗ 1.2 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να αυξήσουν την αντικτικότητα των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, κοινωνικής πρόνοιας και κοινωνικής βοήθειας διασφαλίζοντας για όλους ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες ακόμα και κατά τη διάρκεια των περιόδων κρίσης. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός με συντονισμένο τρόπο σε όλες τις χώρες της ΕΕ, η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για μια ισχυρή Ευρωπαϊκή Ένωση Υγείας πρέπει να εγκριθεί χωρίς καθυστέρηση. Σκοπός της πρότασης είναι να βελτιωθεί σε μεγάλο βαθμό η προστασία της υγείας, καθώς και η κοινωνική και οικονομική ζωή εντός της ΕΕ.

ΓΝΩΜΗ 1.3 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους ώστε να διασφαλίσουν τη συνέχεια της εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, και κυρίως σε περιόδους κρίσης όπως αυτή που εκδηλώθηκε με την πανδημία COVID-19. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στις ψηφιακές υποδομές σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και να διασφαλίσουν την παροχή κατάλληλης κατάρτισης ώστε να εξοικειωθούν οι διδάσκοντες με την εργασία σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Ως εκ τούτου, πρέπει να δοθεί μεγάλη προσοχή στο σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση (2021-2027), το οποίο υποστηρίζει την πρόταση αυτή και ενθαρρύνει την ενίσχυση της συνεργασίας σε επίπεδο ΕΕ ώστε να προετοιμαστούν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης για την ψηφιακή εποχή.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει επίσης να διασφαλίσουν ότι οι εν λόγω ψηφιακές υποδομές δεν θα αποκλείουν κανέναν. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εξυπηρετούν τις ανάγκες των ατόμων που είναι κοινωνικά αποκλεισμένα και ευάλωτα, όπως π.χ. τα άτομα με αναπηρίες, τα παιδιά των Ρομά και των Πλανόβιων, καθώς και τα παιδιά των μεταναστών και των προσφύγων.

Όπως υπογράμμισαν πολλοί αναλυτές σε διεθνές, ενωσιακό και εθνικό επίπεδο, τα έκτακτα και τα περιοριστικά μέτρα πρέπει να λαμβάνονται πάντα με γνώμονα τα διεθνή πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και για το κράτος δικαίου, όπως κατοχυρώνονται στα διεθνή νομικά μέσα και διαμορφώνονται στη σχετική νομολογία. Τα πρότυπα αυτά έχουν προσδιοριστεί σε πολλά επίσημα έγγραφα, τα οποία παρέχουν οδηγίες στους αρμόδιους φορείς υποδεικνύοντάς τους τρόπους για την καλύτερη προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων στη ζωή και την υγεία χωρίς την κατάργηση όλων των υπόλοιπων δικαιωμάτων.

Όπως υπογράμμισε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «ακόμη και σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης πρέπει να υπερισχύουν οι θεμελιώδεις αρχές του κράτους δικαίου, της δημοκρατίας και του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων». Στο πλαίσιο αυτό, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι καίριας σημασίας όσον αφορά τις δράσεις της ΕΕ, καθώς και τις δράσεις των κρατών μελών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ. Στα ενημερωτικά δελτία του FRA του 2020 επισημαίνονται με αποδεικτικά στοιχεία οι επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα σε επίπεδο ΕΕ.

Σε εθνικό επίπεδο, τα περιοριστικά μέτρα ελέγχονται εξονυχιστικά από τα δικαστήρια, τα κοινοβούλια, οργανισμούς υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την κοινωνία των πολιτών και άλλους ενδιαφερόμενους. Μολονότι οι φορείς αυτοί αναγνώρισαν την ανάγκη λήψης μέτρων έκτακτης ανάγκης για να περιοριστεί η διασπορά της πανδημίας, ωστόσο εναντιώθηκαν στα μέτρα που δεν βασίζονταν στο κράτος δικαίου, διατηρήθηκαν επί μακρόν και ήταν δυσανάλογα. Οι ίδιοι φορείς υπογράμμισαν επίσης τη σημασία της καταπολέμησης των δυσμενών διακρίσεων, της ρητορικής μίσους και των ρατσιστικών πράξεων που συνδέονται με την πανδημία COVID-19.

Η σύγχρονη επιστήμη ανταποκρίθηκε σε αυτή την πρόκληση με πρωτοφανή ταχύτητα, θέτοντας στη διάθεση του κοινού εμβόλια από το τέλος κιάλας του 2020. Ωστόσο, η πανδημία αποκάλυψε κενά και εμπόδια που περιόρισαν την ικανότητα και την ετοιμότητα των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευσης, απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας των χωρών μας να διαχειριστούν αποτελεσματικά την κρίση αυτή και να ανταποκριθούν στην υποχρέωση τήρησης των δικαιωμάτων όλων των πολιτών στην υγεία, την εκπαίδευση, την εργασία, την κοινωνική ασφάλεια και πρόνοια. Η πανδημία έφερε επίσης στην επιφάνεια την αδυναμία μας να προστατεύσουμε επαρκώς τα δικαιώματα των πλέον ευάλωτων κατηγοριών του πληθυσμού. Η πανδημία δοκιμάζει την ετοιμότητά μας για την εκπλήρωση της υπόσχεσης της Παγκόσμιας Ατζέντας 2030 «να μη μείνει κανένας στο περιθώριο», ώστε να υπάρξει δίκαιη κοινωνικά μετάβαση προς τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ωστόσο, παρά τις αδυναμίες, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της κατέβαλαν σημαντικές προσπάθειες για να υποστηρίξουν τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευσης και κοινωνικής προστασίας και να προστατεύσουν τα άτομα και τις επιχειρήσεις από την οικονομική ύφεση και τον κίνδυνο της ανεργίας.

Για άλλη μια φορά, η προστιθέμενη αξία της ΕΕ είχε καίρια σημασία. Η ΕΕ έθεσε σε εφαρμογή διάφορα μέσα για να βοηθήσει τα κράτη μέλη να χρηματοδοτήσουν τις δράσεις τους. Με το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ κατέληξαν σε συμφωνία για δέσμη μέτρων ανάκαμψης αξίας 1,8 τρισ. ευρώ. Η εν λόγω δέσμη μέτρων χρηματοδοτείται από τον προϋπολογισμό της ΕΕ της περιόδου 2021-2027 αλλά και το προσωρινό μέσο ανάκαμψης «NextGenerationEU», το οποίο δίνει τη δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αντλεί κεφάλαια από τις κεφαλαιαγορές ώστε να αντιμετωπιστεί η άμεση οικονομική και κοινωνική κρίση που προκάλεσε η πανδημία.

Τα εν λόγω χρηματοδοτικά μέτρα της ΕΕ, σε συνδυασμό με τα μέσα άσκησης πολιτικών που προάγουν τα ανθρώπινα και τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως π.χ. ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων, αποτελούν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο υποστήριξης των εθνικών προσπαθειών.

ΓΝΩΜΗ 1.4 ΤΟΥ FRA

Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της πρέπει να συνεχίσουν να καταπολεμούν τις δυσμενείς διακρίσεις που συνδέονται με την πανδημία COVID-19, τη ρητορική μίσους και τις ρατσιστικές πράξεις κατά των εθνοτικών μειονοτήτων, των μεταναστών και των προσφύγων ή των ατόμων που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών. Για τον σκοπό αυτό, πρέπει να ενισχύσουν τα μέτρα για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης που ενθαρρύνει τη διασπορά της ρητορικής μίσους, καθώς και των μεροληπτικών και ρατσιστικών αντιλήψεων, που κυριαρχούν κυρίως στο διαδίκτυο.

ΓΝΩΜΗ 1.5 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να επικεντρωθούν στις ανάγκες των ευάλωτων ομάδων που διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να μολυνθούν και/ή να νοσήσουν σοβαρά. Στις ομάδες αυτές περιλαμβάνονται οι ηλικιωμένοι, οι τρόφιμοι οίκων ευγηρίας, τα άτομα με υποκείμενα νοσήματα, οι διαμένοντες σε στενούς και πυκνοκατοικημένους χώρους ή όσοι αντιμετωπίζουν κακές συνθήκες διαβίωσης και στέγασης. Στην τελευταία αυτή ομάδα περιλαμβάνονται πολλοί Ρομά και Πλανόβιοι, καθώς και οι διαμένοντες σε κέντρα υποδοχής και κράτησης μεταναστών και προσφύγων, σε φυλακές και σε καταφύγια αστέγων.

Τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να δώσουν προτεραιότητα στον εμβολιασμό αυτών των ομάδων και να διασφαλίσουν ότι οι ομάδες αυτές θα έχουν ισότιμη πρόσβαση σε υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες, όταν προκύψει ανάγκη.

2

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το 2020 αποτέλεσε σημαντικό ορόσημο για τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις 7 Δεκεμβρίου συμπληρώθηκαν 20 χρόνια από την υπογραφή της Συνθήκης της Νίκαιας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιοποίησε αυτή την ευκαιρία για να εγκαινιάσει τη νέα της «Στρατηγική για την ενίσχυση της εφαρμογής του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ». Η στρατηγική επικεντρώνεται κυρίως στην εφαρμογή του Χάρτη εντός των κρατών μελών και στον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι εθνικοί παράγοντες για να καταστεί ο Χάρτης αποτελεσματικός όσον αφορά τη ζωή των πολιτών. Η στρατηγική αποτελεί σχέδιο δράσης για την εντατικοποίηση των συλλογικών προσπάθειών τα επόμενα έτη. Η Επιτροπή ενθάρρυνε επίσης την πιο συντονισμένη εφαρμογή του Χάρτη σε επίπεδο ΕΕ. Εν τω μεταξύ, η χρήση του από τα εθνικά δικαστήρια, τα κοινοβούλια και άλλους φορείς συνέχισε να εμφανίζει μεικτή εικόνα. Τα εθνικά δικαστήρια έδιναν ολοένα και μεγαλύτερη προσοχή στον Χάρτη, αλλά τα κυβερνητικά μέτρα για την προώθηση της εφαρμογής του συνέχισαν να είναι αποσπασματικά. Μολονότι η πανδημία COVID-19 έθεσε σε δοκιμασία την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, έστρεψε παράλληλα την προσοχή στη «Χάρτα Δικαιωμάτων» της ΕΕ.

Ο Χάρτης έχει θεμελιώδη σημασία σε ενωσιακό, εθνικό και τοπικό επίπεδο διακυβέρνησης, καθώς δεσμεύει τους αρμοδίους όποτε ενεργούν εντός του πεδίου εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου. Ωστόσο, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, σε εθνικό επίπεδο η προσήλωση στον Χάρτη παραμένει μάλλον περιορισμένη. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι πρέπει να ενισχυθεί η στήριξη από την ΕΕ και τα κράτη μέλη της, καθώς και ότι πρέπει να εντατικοποιηθεί η συνεργασία. Οι ακόλουθες τρεις γνώμες αφορούν αντίστοιχα το ενωσιακό, εθνικό και τοπικό επίπεδο διακυβέρνησης.

Ενωσιακό επίπεδο

ΓΝΩΜΗ 2.1 ΤΟΥ FRA

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, όταν συζητούν την εφαρμογή του Χάρτη όπως προτείνεται στη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον Χάρτη, πρέπει να μεριμνούν ώστε να λαμβάνονται επαρκώς υπόψη τα στοιχεία που κοινοποιούν οι αρμόδιοι εθνικοί παράγοντες. Πέραν του FRA, μεγάλη προσοχή πρέπει επίσης να δοθεί στους άλλους Οργανισμούς της ΕΕ που έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν στην καλύτερη εφαρμογή και προώθηση των δικαιωμάτων που περιλαμβάνει ο Χάρτης. Τέλος, η Επιτροπή των Περιφερειών θα μπορούσε να συμμετάσχει σε μια ετήσια ανταλλαγή απόψεων σχετικά με πολλά υποσχόμενες πρακτικές και προκλήσεις στην εφαρμογή και προώθηση των διατάξεων του Χάρτη σε εθνικό επίπεδο. Από τη διαδικασία αυτή θα μπορούσαν να προκύψουν επιπλέον στοιχεία ώστε να ληφθούν υπόψη στη «διοργανική συζήτηση» σε επίπεδο ΕΕ, όπως αναφέρεται στη στρατηγική για τον Χάρτη.

Στη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ενίσχυση της εφαρμογής του Χάρτη δίδεται ολοένα και μεγαλύτερη πολιτική έμφαση στην εθνική βαθμίδα διακυβέρνησης, αλλά παράλληλα προαναγγέλλεται η ενίσχυση της καθοδήγησης, των κινήτρων και της στήριξης από την πλευρά της ΕΕ, μεταξύ άλλων μέσω της δημιουργίας νέων προγραμμάτων σε επίπεδο ΕΕ. Παραδείγματος χάρη, η στρατηγική προβλέπει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα ενισχύσει την εταιρική της σχέση με τα κράτη μέλη της ΕΕ σε διάφορα επίπεδα προκειμένου να τα βοηθήσει να εφαρμόσουν τον Χάρτη.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλεί τόσο το Συμβούλιο όσο και το Κοινοβούλιο να ξεκινήσουν διοργανική συζήτηση μαζί της. Η συζήτηση αυτή θα αφορά και τους Οργανισμούς. Ενώ ο FRA και το έργο του αναφέρονται συχνά, η στρατηγική δεν θίγει γενικότερα τον ρόλο των Οργανισμών της ΕΕ. Όπως έχει αναφέρει ο FRA, οι Οργανισμοί της ΕΕ μπορούν στο σύνολό τους να συμβάλουν στην εφαρμογή του Χάρτη, μολονότι δεν είναι όλοι οι Οργανισμοί το ίδιο ευαισθητοποιημένοι όσον αφορά τον Χάρτη και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτόν, ούτε το ίδιο έτοιμοι να εντείνουν τις προσπάθειές τους για αύξηση της ευαισθητοποίησης.

Ο Χάρτης είναι σημαντικός όχι μόνο για τα βασικά θεσμικά όργανα της ΕΕ, αλλά και για όλους τους φορείς της ΕΕ, όπως π.χ. την Επιτροπή των Περιφερειών. Ειδικά η επιτροπή «Ιθαγένεια, διακυβέρνηση, θεσμικές και εξωτερικές υποθέσεις» (CIVEX) της Επιτροπής των Περιφερειών μπορεί προφανώς να επιτελέσει σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη των τοπικών πρακτικών και την ενθάρρυνση της ανταλλαγής απόψεων μεταξύ περιφερειακών και τοπικών παραγόντων για την καλύτερη δυνατή εφαρμογή και προώθηση του Χάρτη.

Εθνικό επίπεδο

Τα δεδομένα που έχουν συλλεγεί τόσο για την παρούσα όσο και για τις προγενέστερες εκθέσεις για τα θεμελιώδη δικαιώματα υποδηλώνουν την έλλειψη εθνικών πολιτικών για την υποστήριξη της εφαρμογής του Χάρτη. Κατά συνέπεια, η στρατηγική του 2020 για τον Χάρτη δίνει μεγάλη έμφαση στον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν τα κράτη μέλη της ΕΕ στην εφαρμογή του Χάρτη. Η στρατηγική περιλαμβάνει μια σειρά από συγκεκριμένες προτάσεις για τα μέτρα που πρέπει να λάβουν τα κράτη μέλη και αποτελεί έτσι σχέδιο δράσης για τα επόμενα έτη.

Για να υποστηριχθεί η εφαρμογή του Χάρτη θα μπορούσαν να συσταθούν σημεία επαφής στις εθνικές διοικητικές αρχές, να αναπροσαρμοστούν οι διαδικασίες για τις εκτιμήσεις αντικτύπου και τον νομικό έλεγχο, να διασφαλιστεί ότι οι επιτροπές με επαρκή πείρα στην εφαρμογή του Χάρτη θα παρακολουθούν τη διαχείριση των κονδυλίων της ΕΕ ή τέλος να συσταθούν και/ή να ενισχυθούν εθνικοί οργανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ΕΟΑΔ).

Η στρατηγική απαιτεί επίσης να ανανεωθούν τα μέτρα που έχουν ληφθεί στο πλαίσιο των ασκούμενων εθνικών πολιτικών, παραδείγματος χάρη στον τομέα της κατάρτισης, της ευαισθητοποίησης ή της διαμόρφωσης υποστηρικτικού και ασφαλούς περιβάλλοντος για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι προτάσεις αυτές καθιστούν επιβεβλημένη την αλλαγή της στάσης των εθνικών αρχών έναντι των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οι οποίες μέχρι σήμερα φαίνεται ότι επικεντρώνονταν περισσότερο στο εθνικό συνταγματικό δίκαιο και στην ΕΣΔΑ, παραβλέποντας έτσι την προστιθέμενη αξία του Χάρτη.

ΓΝΩΜΗ 2.2 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο σύστασης ειδικών σημείων επαφής για τον Χάρτη, όπως άλλωστε προβλέπεται και στη στρατηγική για τον Χάρτη. Με τον τρόπο αυτό οι κυβερνήσεις θα μπορούν να συντονίζουν τις εθνικές δράσεις με τις δράσεις που αναπτύσσονται σε ενωσιακό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, εφαρμόζοντας τη νέα στρατηγική για τον Χάρτη περισσότερο αποτελεσματικά. Το ιδανικό θα ήταν η εφαρμογή της στρατηγικής να ακολουθηθεί μια δομημένη διαδικασία που να βασίζεται σε συγκεκριμένους στόχους, ορόσημα και χρονοδιαγράμματα. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας θα ήταν δυνατόν π.χ. να εκπονηθεί ειδικό σχέδιο δράσης για τον Χάρτη ή να γίνουν ειδικές αναφορές στον Χάρτη στα υφιστάμενα σχέδια δράσης ή στις υφιστάμενες στρατηγικές. Για να καταστεί δυνατή η αμοιβαία μάθηση και η ανταλλαγή απόψεων, η έγκριση και η εφαρμογή αυτών των εγγράφων προγραμματισμού πρέπει να συμβαδίζει με τον συντονισμό σε επίπεδο ΕΕ—μέσω π.χ. στοχευμένων συζητήσεων στην Ομάδα «Θεμελιώδη δικαιώματα, δικαιώματα του πολίτη και ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων» (FREMP).

ΓΝΩΜΗ 2.3 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να προωθήσουν τη νέα στρατηγική για τον Χάρτη στις τοπικές και περιφερειακές αρχές, και να διερευνήσουν τρόπους με τους οποίους οι εν λόγω αρχές θα μπορούσαν να επικαλούνται και να υποστηρίξουν τακτικότερα τα θεμελιώδη δικαιώματα γενικά και την προστιθέμενη αξία του Χάρτη ειδικά. Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές πρέπει να διασφαλίσουν ότι στις σχετικές τοπικές και περιφερειακές νομικές πράξεις, διαδικασίες και πολιτικές θα γίνεται παραπομπή στον Χάρτη. Οι υφιστάμενες πρακτικές σχετικά με τον Χάρτη πρέπει να κοινοποιούνται στα νέα εθνικά σημεία επαφής για τον Χάρτη ώστε τα εν λόγω σημεία επαφής να μπορούν να ανταλλάσσουν τέτοιες πρακτικές και εμπειρίες με άλλα κράτη μέλη, π.χ. μέσω της διαδικτυακής πύλης της ευρωπαϊκής ηλεκτρονικής δικαιοσύνης. Οι πόλεις θα μπορούσαν να εξετάσουν το ενδεχόμενο να γίνουν πόλεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λαμβάνοντας ολοένα και περισσότερο υπόψη τα θεμελιώδη δικαιώματα στα προγράμματα και στις δραστηριότητές τους.

Τοπικό επίπεδο

Οι τοπικές διοικητικές αρχές δεν λαμβάνουν επαρκώς υπόψη τον Χάρτη, σύμφωνα με την ανάλυση από τον FRA των στοιχείων που προέκυψαν από τις διαβουλεύσεις που διεξήγαγε η Επιτροπή κατά την εκπόνηση της στρατηγικής. Παράλληλα, ο Χάρτης «εφαρμόζεται εξίσου στις περιφερειακές ή τοπικές υπηρεσίες καθώς επίσης και στους δημόσιους οργανισμούς, οσάκις εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης» (βλέπε Επεξηγήσεις, άρθρο 51, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, C 303/17 της 14.12.2007).

Στη στρατηγική χρησιμοποιείται ο όρος «τοπικός» 17 φορές. Δεν απευθύνεται μόνο έκκληση για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών σε τοπικό επίπεδο σχετικά με τον Χάρτη και την προώθηση υποστηρικτικού και ασφαλούς περιβάλλοντος για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε τοπικό επίπεδο, αλλά παράλληλα ζητείται από τα κράτη μέλη να παρέχουν επαρκείς οδηγίες σε τοπικό επίπεδο ώστε οι τοπικές αρχές να μπορούν να αντεπεξέρχονται στα καθήκοντά τους όσον αφορά τον Χάρτη. Στη στρατηγική επισημαίνεται επίσης ότι οι τοπικοί παράγοντες μπορούν να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση για τα δικαιώματα των πολιτών και για το τι μπορούν να κάνουν όταν αυτά παραβιάζονται.

Ο FRA επεξεργάζεται επί του παρόντος σχέδιο για τις «πόλεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων» στην ΕΕ. Το εν λόγω πλαίσιο δεσμεύσεων θα ενσωματώσει

διάφορα στοιχεία σχετικά με τον Χάρτη και θα μπορούσε να αναβαθμίσει τη συμμετοχή των τοπικών αρχών στη στρατηγική για τον Χάρτη.

3

ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέσπισε το 2020 σημαντικές στρατηγικές και σχέδια δράσης για να προωθήσει μια Ένωση Ισότητας και να σφυρηλατήσει ολοκληρωμένο πλαίσιο δράσης σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο. Ενώ οι διαδικασίες για τη θέσπιση της οδηγίας σχετικά με την ίση μεταχείριση παρέμειναν ανολοκλήρωτες, η Επιτροπή υπογράμμισε την ανάγκη να ενισχυθούν οι φορείς ισότητας και να βελτιωθεί η συγκέντρωση δεδομένων για την ισότητα. Η —πρώτη στα χρονικά— στρατηγική της ΕΕ για την ισότητα των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανς, κουίρ, ίντερσεξ (ΛΟΑΤΚΙ) έδωσε ώθηση στις προσπάθειες που καταβάλλονται για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ. Ωστόσο, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, σε ορισμένες περιοχές και σε ορισμένα κράτη μέλη οι δυσμενείς διακρίσεις και τα εγκλήματα μίσους σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ αυξάνονται σταθερά. Εν τω μεταξύ, η πανδημία COVID-19 και τα μέτρα που ελήφθησαν για την ανάσχεσή της όξυναν σε ορισμένες περιπτώσεις τις κοινωνικές ανισότητες, πλήττοντας ιδίως τους ηλικιωμένους.

Το άρθρο 19 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) αποτελεί τη βάση της ενωσιακής νομοθεσίας για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Το Συμβούλιο της ΕΕ θέσπισε ολοκληρωμένη νομοθεσία η οποία παρέχει προστασία από τις διακρίσεις λόγω φύλου και φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε βασικούς τομείς της ζωής. Στους τομείς αυτούς περιλαμβάνονται η απασχόληση, η εκπαίδευση, μολονότι δεν καλύπτεται από τις οδηγίες για την ισότητα των φύλων, η κοινωνική προστασία, καθώς και η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και η παροχή αγαθών και υπηρεσιών στο κοινό, περιλαμβανομένης της στέγασης. Αντιθέτως, η νομοθεσία της ΕΕ παρέχει προστασία από διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού μόνο στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας.

Ως εκ τούτου, ορισμένα από τα προστατευμένα χαρακτηριστικά που ορίζονται στο άρθρο 19 της ΣΛΕΕ (φύλο και φυλετική ή εθνοτική καταγωγή) προστατεύονται σε μεγαλύτερο βαθμό από άλλα (θρησκεία ή πεποιθήσεις, ηλικία, αναπηρία και γενετήσιος προσανατολισμός), γεγονός που δημιουργεί μια «τεχνητή ιεραρχία των λόγων διάκρισης». Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε πρόταση οδηγίας για την ίση μεταχείριση το 2008. Η έγκριση της οδηγίας θα κάλυπτε αυτό το κενό επεκτείνοντας την προστασία κατά των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ηλικίας, αναπηρίας και γενετήσιου προσανατολισμού στους τομείς της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας, της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες και της παροχής αγαθών και υπηρεσιών στο κοινό. Όσον αφορά την έγκριση της πρότασης της Επιτροπής, δεν υπήρξε καμία πρόοδος σε επίπεδο Συμβουλίου της ΕΕ εντός του 2020.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επανέλαβε την έκκλησή του για έγκριση της πρότασης, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέχισε να ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να καταλήξουν γρήγορα σε συμφωνία για το κείμενο. Εν τω μεταξύ, η πανδημία COVID-19 ανέδειξε τον αυξημένο κίνδυνο που διατρέχουν οι πολίτες να υποστούν δυσμενείς διακρίσεις σε περιόδους υγειονομικής κρίσης για διάφορους λόγους πέραν του φύλου και της φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, και ιδίως λόγω ηλικίας.

ΓΝΩΜΗ 3.1 ΤΟΥ FRA

Ο νομοθέτης της ΕΕ, με βάση τα διδάγματα από την πανδημία COVID-19, πρέπει να συνεχίσει να αξιοποιεί όλες τις διαθέσιμες ευκαιρίες για τη θέσπιση της οδηγίας σχετικά με την ίση μεταχείριση χωρίς περαιτέρω καθυστερήσεις. Με τον τρόπο αυτό θα διασφαλιστεί η παροχή από τη νομοθεσία της ΕΕ ολοκληρωμένης προστασίας από τις δυσμενείς διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού σε βασικούς τομείς της ζωής, όπως π.χ. η εκπαίδευση, η κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλειας και της υγειονομικής περίθαλψης, και η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και η παροχή αγαθών και υπηρεσιών στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης.

ΓΝΩΜΗ 3.2 ΤΟΥ FRA

Τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να λάβουν υπόψη τους τα ανθρώπινα δικαιώματα στην προσέγγιση που θα υιοθετήσουν και θα θεσμοθετήσουν όσον αφορά τη γήρανση και τους ηλικιωμένους, συμπεριλαμβανομένων των στρατηγικών τους για την έξοδο από την πανδημία. Η προσέγγιση αυτή πρέπει να αποτυπώνεται σε όλες τις σχετικές πρωτοβουλίες και πολιτικές, όπως στις δράσεις για την υλοποίηση του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και την προώθηση πολιτικών κοινωνικής ενσωμάτωσης. Αυτό σημαίνει:

- καταπολέμηση ηλικιακών στερεοτύπων που οδηγούν σε διακρίσεις λόγω ηλικίας και αποτελούν τροχοπέδη για την ίση μεταχείριση των ηλικιωμένων και την πλήρη άσκηση των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων·
- ενθάρρυνση της συμμετοχής των ηλικιωμένων σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής, συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού και της παρακολούθησης της υλοποίησης των μέτρων που τους επηρεάζουν·
- επικέντρωση στις πιο ευάλωτες ομάδες και κάλυψη των ειδικών αναγκών που ενδέχεται να έχουν οι ομάδες αυτές με όλα τα διαθέσιμα μέσα, με τη βοήθεια μεταξύ άλλων προσβάσιμων νέων τεχνολογιών και ψηφιακών εργαλείων, και παράλληλα διατήρηση των μη ψηφιακών υπηρεσιών·
- συλλογή και ανάλυση αξιόπιστων δεδομένων και στοιχείων για τα δικαιώματα και την ευημερία των ηλικιωμένων.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, οι ηλικιωμένοι ήταν μεταξύ αυτών που επλήγησαν δριμύτερα από την πανδημία COVID-19 και κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Οι ηλικιωμένοι διέτρεχαν μεγαλύτερο κίνδυνο από ό,τι οι νεότερες ηλικιακές ομάδες επειδή πάσχουν σε μεγαλύτερο βαθμό από υποκείμενα νοσήματα.

Η πανδημία είχε επίσης ευρύτερες επιπτώσεις, πλήττοντας την ευημερία και τα δικαιώματα των ηλικιωμένων. Τα ηλικιακά στερεότυπα και η ρητορική διακρίσεων, τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν με γνώμονα την ηλικία, οι δυσκολίες στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, λόγω και του ψηφιακού χάσματος ανάμεσα στις γενεές, και τα αισθήματα απομόνωσης και άγχους υπονόμισαν το δικαίωμα των ηλικιωμένων σε μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη διαβίωση και στη συμμετοχή στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο, δικαίωμα το οποίο κατοχυρώνεται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι παράγοντες αυτοί υπονόμισαν επίσης το δικαίωμα στην ίση μεταχείριση και στις ίσες ευκαιρίες, όπως προσδιορίζεται στον Χάρτη και στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

Ωστόσο, διάφοροι φορείς έλαβαν μέτρα για να περιορίσουν τον αντίκτυπο της πανδημίας στους ηλικιωμένους, να τους προστατεύσουν και να τους βοηθήσουν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους, με τη βοήθεια μεταξύ άλλων των νέων τεχνολογιών και ψηφιακών εργαλείων. Επιπλέον, εντός του 2020 αναθερμάνθηκε η ευρύτερη συζήτηση για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων και την ευημερία τους. Το Συμβούλιο της ΕΕ εξέδωσε συμπεράσματα στα οποία καλούσε τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ να λάβουν υπόψη τους τα ανθρώπινα δικαιώματα στην προσέγγιση της γήρανσης, συμπεριλαμβανομένων των στρατηγικών τους για την έξοδο από την πανδημία. Το Συμβούλιο υπογράμμισε επίσης την ανάγκη να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες ψηφιοποίησης για να υποστηριχθεί η ευημερία των ηλικιωμένων.

Ορισμένα κράτη μέλη έχουν θεσπίσει νομοθετικά μέτρα και πολιτικές που υπονομεύουν το θεμελιώδες δικαίωμα στην ίση μεταχείριση ανεξάρτητα από τον γενετήσιο προσανατολισμό. Σύμφωνα με τη δεύτερη έρευνα του FRA για τους ΛΟΑΤΚΙ και τις έρευνες που διενεργήθηκαν σε πολλά κράτη μέλη, στην ΕΕ οι δυσμενείς διακρίσεις και οι παρενοχλήσεις σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ βρίσκονται σε υψηλό επίπεδο, και η κοινωνική αποδοχή των ΛΟΑΤΚΙ+ καταγράφει αξιοσημείωτη πτώση. Η ρητορική μίσους κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ συνιστά πολύ ανησυχητικό φαινόμενο καθώς υποκινεί περαιτέρω δυσμενείς διακρίσεις.

Τα μέτρα για την ανάσχεση της πανδημίας έπληξαν σε μεγάλο βαθμό τους ΛΟΑΤΚΙ+, ιδίως τους νέους που ζουν στις πατρικές τους εστίες και έπεσαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας λόγω του γενετήσιου προσανατολισμού τους και/ή της ταυτότητας φύλου τους. Στο πλαίσιο αυτό, η προστασία των δικαιωμάτων τους έγινε ακόμα πιο δύσκολη.

Για να αντιμετωπίσει και να βελτιώσει την κατάσταση των ΛΟΑΤΚΙ+, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέσπισε τη στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ 2020-2025. Στη στρατηγική αυτή καθορίζονται μια σειρά από στοχευμένες δράσεις με τέσσερις βασικούς πυλώνες: αντιμετώπιση διακρίσεων, διασφάλιση της προστασίας, οικοδόμηση κοινωνιών χωρίς διακρίσεις και ανάληψη ηγετικού ρόλου στη μάχη για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΓΝΩΜΗ 3.3 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ παροτρύνονται να μην προβαίνουν σε ενέργειες που υπονομεύουν το θεμελιώδες δικαίωμα στην ίση μεταχείριση ανεξάρτητα από τον γενετήσιο προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου και να συνεχίσουν να εκδίδουν σχέδια δράσης σύμφωνα με τη στρατηγική της Επιτροπής για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται να θεσπίσουν και να εφαρμόσουν νομοθετικά μέτρα και πολιτικές ώστε να διασφαλίσουν τη δυνατότητα των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανς και ίντερσεξ να ασκούν πλήρως τα θεμελιώδη τους δικαιώματα βάσει του ενωσιακού και του εθνικού δικαίου.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εξετάζουν τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία για τις διακρίσεις, μεταξύ άλλων τα στοιχεία από τη δεύτερη έρευνα του FRA για τους ΛΟΑΤΚΙ, ώστε να εντοπίζουν και να καλύπτουν επαρκώς τα κενά προστασίας. Πρέπει επίσης να λάβουν υπόψη τις οδηγίες που περιλαμβάνονται στη στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+. Συγκεκριμένα, πρέπει να ληφθούν μέτρα για την αποτελεσματική καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και των εγκλημάτων μίσους και για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων των ομοφοβικών και τρανσφοβικών δηλώσεων των δημόσιων αρχών και αξιωματούχων.

4

ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ, ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΜΙΣΑΛΛΟΔΟΞΙΑΣ

Το 2020 ήταν μια δύσκολη χρονιά. Η πανδημία COVID-19 έφερε στην επιφάνεια υφέρπουσες ρατσιστικές, ξενοφοβικές και συναφείς μισαλλόδοξες τάσεις, τις οποίες και επέτεινε. Η υγειονομική κρίση χρησιμοποιήθηκε από πολλούς ως πρόσχημα για να επιτεθούν σε μειονότητες — μεταξύ άλλων σε μετανάστες, σε άτομα που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών και στους Ρομά— που αποτελούσαν ήδη θύματα φυλετικών και εθνοτικών διακρίσεων, ρητορικής μίσους και εγκλημάτων μίσους. Το κίνημα «Black Lives Matter» κινητοποίησε τις κοινωνίες παγκοσμίως για την αντιμετώπιση του ρατσισμού και των δυσμενών διακρίσεων που προέρχονται από τις αρχές επιβολής του νόμου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατάρτισε το πρώτο στην ιστορία της σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση του ρατσισμού, παρουσιάζοντας συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση του ρατσισμού και των εθνοτικών διακρίσεων εντός της ΕΕ. Αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ αποφάσισαν να επεξεργαστούν εθνικά σχέδια δράσης για την καταπολέμηση του ρατσισμού και άλλα μέτρα για την αντιμετώπιση του εξτρεμισμού, των εγκλημάτων μίσους και της ρητορικής μίσους.

ΓΝΩΜΗ 4.1 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να μεταφέρουν και να εφαρμόσουν στο ακέραιο και σωστά την απόφαση-πλαίσιο για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία ποινικοποιώντας τα εγκλήματα ρατσιστικού μίσους και τη ρητορική μίσους. Αντίστοιχα, τα κράτη μέλη πρέπει να λάβουν τα αναγκαία μέτρα ώστε τα ρατσιστικά ή ξενοφοβικά κίνητρα να λογίζονται ως επιβαρυντική περίπτωση ή, εναλλακτικά, ώστε τα δικαστήρια να λαμβάνουν υπόψη τα κίνητρα αυτά κατά τον καθορισμό των ποινών.

Πέραν της πλήρους μεταφοράς και επιβολής της νομοθεσίας της ΕΕ για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους, τα κράτη μέλη πρέπει να εφαρμόσουν μέτρα που θα ενθαρρύνουν τα θύματα και τους μάρτυρες να παρουσιάζονται στις αρχές για να καταγγείλουν τα εγκλήματα μίσους. Τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να ενισχύσουν τις δυνατότητες των συστημάτων επιβολής της εθνικής νομοθεσίας να ορίζουν σωστά και να καταγράφουν τα εγκλήματα μίσους.

Στην απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία (2008/913/ΔΕΥ) καθορίζεται κοινή προσέγγιση ποινικού δικαίου για ορισμένες μορφές ρατσισμού και ξενοφοβίας που ισοδυναμούν με ρητορική μίσους και εγκλήματα μίσους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κίνησε διαδικασίες επί παραβάσει κατά δύο κρατών μελών που δεν είχαν ενσωματώσει πλήρως και σωστά την απόφαση-πλαίσιο στο εθνικό δίκαιο.

Ομοίως, διεθνείς οργανισμοί παρακολούθησης αποκάλυψαν νομικά κενά στους ποινικούς κώδικες πολλών κρατών μελών όσον αφορά τη ρητορική μίσους ή την ποινικοποίηση των ρατσιστικών ή ξενοφοβικών κινήτρων και τον χαρακτηρισμό τους ως «επιβαρυντικές περιστάσεις». Εν τω μεταξύ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και εθνικά ανώτατα δικαστήρια έθεσαν όρια στην τακτική της επίκλησης της ελευθερίας του λόγου για τη δικαιολόγηση της ρητορικής μίσους και της υποκίνησης μίσους.

Ο ρατσισμός και τα ακροδεξιά αισθήματα συνέχισαν να αποτελούν σοβαρές προκλήσεις εντός της ΕΕ το 2020. Πολλοί άνθρωποι δολοφονήθηκαν πέφτοντας θύματα εγκλημάτων μίσους και εξτρεμιστικών εγκληματικών ενεργειών, μια τάση που καταγράφεται ήδη από τα προηγούμενα έτη. Διεθνείς και εθνικοί οργανισμοί υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξέφρασαν ανησυχίες για την αύξηση των κρουσμάτων ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, στην οποία επιδίδονται συχνά μέσα ενημέρωσης και πολιτικά πρόσωπα, καθώς και για τη στοχοποίηση μεταναστών και εθνοτικών μειονοτήτων.

Έρευνες αποκάλυψαν ότι οι εθνοτικές μειονότητες, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι μετανάστες, υφίστανται δυσμενείς διακρίσεις σε διάφορους τομείς της ζωής τους και ότι οι μεροληπτικές αντιλήψεις και τα στερεότυπα συνεχίζουν να κυριαρχούν όσον αφορά το ευρύ κοινό. Οι τάσεις αυτές εντάθηκαν με την εκδήλωση της πανδημίας COVID-19, όπως ανέφερε ο FRA και άλλοι Οργανισμοί.

Το άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής και φυλής. Ομοίως, σύμφωνα με την οδηγία για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ) απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω εθνοτικής ή φυλετικής καταγωγής κατά την πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στις υπηρεσίες, περιλαμβανομένης της στέγασης, και στην κοινωνική προστασία, η οποία περιλαμβάνει και την υγειονομική περίθαλψη. Σύμφωνα με εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και διεθνών οργανισμών παρακολούθησης της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ εξακολουθούν να μην εφαρμόζουν ορθά τις διατάξεις της οδηγίας.

Η Επιτροπή συνέχισε τις διαδικασίες επί παραβάσει κατά των κρατών μελών που εφαρμόζουν πρακτικές διακριτικής μεταχείρισης κατά των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση. Εν τω μεταξύ, διεθνείς οργανισμοί παρακολούθησης της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξέφρασαν την ανησυχία τους σε σχέση με την ανεξαρτησία των φορέων ισότητας που συστάθηκαν με βάση την οδηγία για τη φυλετική ισότητα.

Ενώ ορισμένες μορφές κατάρτισης προφίλ με βάση τα εθνοτικά χαρακτηριστικά των ατόμων μπορεί να είναι νόμιμες, η κατάρτιση προφίλ που εισάγει διακρίσεις αντίκειται στις αρχές της Διεθνούς Σύμβασης για την κατάρτιση κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων και σε άλλα διεθνή πρότυπα, όπως στα πρότυπα που περιλαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και στη σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθώς και στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 3 της οδηγίας για την αστυνομία (2016/680) σχετικά με την αυτοματοποιημένη ατομική λήψη αποφάσεων απαγορεύεται «[η] κατάρτιση προφίλ που έχει ως αποτέλεσμα διακρίσεις εις βάρος φυσικών προσώπων με βάση τις ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνονται δεδομένα που αποκαλύπτουν τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, καθώς και τα γενετικά και βιομετρικά δεδομένα.

Η κατάρτιση προφίλ που εισάγει διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής συνεχίζεται στην ΕΕ, όπως επισημαίνεται σε προγενέστερες εκθέσεις για τα θεμελιώδη δικαιώματα και επιβεβαιώνεται σε έρευνες και εκθέσεις των διεθνών οργανισμών παρακολούθησης. Ορισμένες χώρες έκαναν λόγο για δυσανάλογη επιβολή περιορισμών λόγω της πανδημίας COVID-19 σε βάρος εθνοτικών μειονοτικών ομάδων. Οι συζητήσεις για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ρατσιστικής συμπεριφοράς των αστυνομικών αρχών, οι οποίες ξεκίνησαν με αφορμή τα περιστατικά που λαμβάνουν χώρα εντός της ΕΕ και το κίνημα «Black Lives Matter», δρομολόγησαν εξελίξεις τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε εθνικό επίπεδο.

ΓΝΩΜΗ 4.2 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να βελτιώσουν σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματικότητα των μέτρων και των θεσμικών τους ρυθμίσεων για την πλήρη και ορθή εφαρμογή της οδηγίας για τη φυλετική ισότητα. Για την ακρίβεια, οφείλουν να θωρακίσουν την ανεξαρτησία των φορέων ισότητας. Τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνήσουν ώστε οι εν λόγω φορείς να διαθέτουν την κατάλληλη εντολή και τους κατάλληλους πόρους για να ασκούν αποτελεσματικά τα καθήκοντα που τους ανατίθενται με βάση τη νομοθεσία της ΕΕ για την απαγόρευση των διακρίσεων.

ΓΝΩΜΗ 4.3 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη και την εξάλειψη των πρακτικών διακριτικής μεταχείρισης που εφαρμόζουν αστυνομικοί υπάλληλοι. Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσαν να αξιολογήσουν τις υφιστάμενες διασφαλίσεις έναντι των «θεσμικών διακρίσεων». Τέτοιες διασφαλίσεις είναι μεταξύ άλλων η σαφής περιγραφή της αποστολής των θεσμών, τα άρτια συστήματα ελέγχου των επιδόσεων όσον αφορά την πρόληψη των θεσμικών διακρίσεων και οι ανοιχτοί προς όλους και αποτελεσματικοί ανεξάρτητοι μηχανισμοί υποβολής καταγγελιών.

Οι αρχές επιβολής του νόμου πρέπει να εκδίδουν ειδικές, πρακτικές και έτοιμες προς χρήση κατευθυντήριες οδηγίες ώστε οι αστυνομικοί υπάλληλοι να μην καταφεύγουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους στην πρακτική της κατάρτισης προφίλ που εισάγει διακρίσεις βάσει εθνοτικής καταγωγής. Οι οδηγίες αυτές πρέπει να συμπεριλαμβάνουν τις συνήθεις υπηρεσιακές διαδικασίες και κώδικες δεοντολογίας, και να κοινοποιούνται συστηματικά στους υπαλλήλους πρώτης γραμμής.

ΓΝΩΜΗ 4.4 ΤΟΥ FRA

Παροτρύνονται τα κράτη μέλη της ΕΕ να εκπονήσουν ειδικά εθνικά σχέδια δράσης για την καταπολέμηση του ρατσισμού, των φυλετικών διακρίσεων, του αντισημιτισμού, της ξενοφοβίας και συναφών εκδηλώσεων μισαλλοδοξίας. Η εφαρμογή αυτών των σχεδίων θα προσέφερε στα κράτη μέλη της ΕΕ αποτελεσματικό πλαίσιο προκειμένου να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από την οδηγία για τη φυλετική ισότητα και την απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

Σύμφωνα με το σχέδιο δράσης της ΕΕ για την καταπολέμηση του ρατσισμού, τα κράτη μέλη της πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο εκπόνησης εθνικών σχεδίων με τη συμμετοχή των περιφερειακών και τοπικών αρχών, των φορέων ισότητας και της κοινωνίας των πολιτών. Επιπλέον, ο αντίκτυπος και η αποτελεσματικότητα των δράσεων που υλοποιούνται πρέπει να αξιολογούνται τακτικά και με διαφάνεια, βάσει σαφών στόχων και χρονοδιαγραμμάτων, τεκμηριωμένων πληροφοριών και δεικτών επιδόσεων.

εκπλήρωσης των στόχων, τα ορόσημα και οι δείκτες μέτρησης της προόδου παρουσιάζουν ελλείψεις.

Το 2020 η ΕΕ ενέτεινε τις προσπάθειές της για την καταπολέμηση του ρατσισμού. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέσπισε το πρώτο σχέδιο δράσης της ΕΕ για την καταπολέμηση του ρατσισμού για την περίοδο 2020-2025. Επίσης, σε μια σειρά από άλλα μέσα πολιτικής, όπως στη στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων 2020-2025 και στο νέο στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για τους Ρομά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επικεντρώθηκε στον ρατσισμό, στα φαινόμενα παρενόχλησης και βίας που οφείλονται σε προκαταλήψεις, καθώς και στην προστασία και τη στήριξη των θυμάτων εγκλημάτων μίσους.

Είκοσι σχεδόν χρόνια μετά την Παγκόσμια Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών κατά του Ρατσισμού και την έκκληση που απηύθυνε ο Οργανισμός στις χώρες να εκπονήσουν και να επεξεργαστούν εθνικά σχέδια δράσης για την καταπολέμηση του ρατσισμού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενθάρρυνε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ να εκπονήσουν και να θεσπίσουν εθνικά σχέδια δράσης για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων έως το τέλος του 2022. Το 2020 μια σειρά από κράτη μέλη αποφάσισαν να εκπονήσουν εθνικά σχέδια δράσης με σκοπό την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των συναφών εκδηλώσεων μισαλλοδοξίας.

Ωστόσο, διεθνείς οργανισμοί παρακολούθησης εξέφρασαν την ανησυχία τους για τις αδυναμίες στον σχεδιασμό των εν λόγω εθνικών σχεδίων δράσης, σημειώνοντας ότι οι αδυναμίες αυτές θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά την υλοποίηση, την απήχηση και την παρακολούθησή τους. Ορισμένα σχέδια δεν επικεντρώνονται αρκούντως στον ρατσισμό· σε πολλά από αυτά δεν προσδιορίζονται με ακρίβεια συγκεκριμένα βήματα· και επίσης, τα μέσα

5

ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ

Το πρώτο πλαίσιο της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ενσωμάτωσης των Ρομά ολοκληρώθηκε το 2020, και το νέο 10ετές στρατηγικό πλαίσιο ξεκίνησε να εφαρμόζεται εν μέσω της πανδημίας COVID-19. Το πρώτο πλαίσιο δεν επέφερε παρά μικρή συνολικά πρόοδο. Σύμφωνα με τις αξιολογήσεις σημειώθηκε μικρή βελτίωση στην εκπαίδευση και στη μείωση της φτώχειας, αλλά μηδενική βελτίωση, αν όχι επιδείνωση, σε βασικούς τομείς όπως π.χ. στην απασχόληση, στην υγειονομική περίθαλψη και στη στέγαση. Στο νέο στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά τίθενται φιλόδοξοι στόχοι σε επτά κομβικούς τομείς: καταπολέμηση διακρίσεων, ένταξη, συμμετοχή, εκπαίδευση, απασχόληση, υγεία και στέγαση. Καθορίζεται αυστηρότερο πλαίσιο παρακολούθησης, το οποίο περιλαμβάνει σειρά ποσοτικοποιημένων και μετρήσιμων στόχων για την παρακολούθηση της προόδου. Εν τω μεταξύ, η πανδημία έπληξε δυσανάλογα τις κοινότητες των Ρομά και των Πλανόβιων, αυξάνοντας τις ανισότητες και, σε ορισμένες χώρες, υποδαυλίζοντας τον αντιαθιγγανισμό και τις προκαταλήψεις εναντίον των Ρομά.

Σύμφωνα με το άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγορεύονται οι διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης ή ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας. Τα τελευταία 20 έτη η οδηγία για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ) έχει προωθήσει την ίση μεταχείριση και έχει απαγορεύσει τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις, μεταξύ αυτών και τις παρενοχλήσεις, λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, σε τομείς όπως η απασχόληση, η εκπαίδευση, η κοινωνική προστασία και οι συναφείς παροχές, η υγειονομική περίθαλψη ή η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, μεταξύ αυτών και στη στέγαση.

Ωστόσο, ο αντιαθιγγανισμός, που αποτελεί σοβαρή τροχοπέδη για την ενσωμάτωση των Ρομά, είναι βαθιά ριζωμένος. Οι μισοί περίπου πολίτες της ΕΕ (46 %) δεν θα ένιωθαν άνετα αν είχαν γείτονες Ρομά ή Πλανόβιους, σύμφωνα με την έρευνα του FRA για τα θεμελιώδη δικαιώματα του 2019 που κάλυψε τον γενικό πληθυσμό. Η πανδημία COVID-19 έπληξε δυσανάλογα τις κοινότητες των Ρομά και των Πλανόβιων, αυξάνοντας τις ανισότητες και, σε ορισμένες χώρες, τροφοδοτώντας τον αντιαθιγγανισμό και τις προκαταλήψεις εναντίον των Ρομά.

ΓΝΩΜΗ 5.1 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ, με βάση τα διδάγματα που άντλησαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, πρέπει να φροντίσουν να ενσωματώσουν την καταπολέμηση των δυσμενών διακρίσεων και του αντιαθιγγανισμού σε όλες τις τομεακές πολιτικές των εθνικών στρατηγικών τους για τους Ρομά. Οι στρατηγικές πρέπει να περιλαμβάνουν στοχευμένα μέτρα για την καταπολέμηση του αντιαθιγγανισμού και των δυσμενών διακρίσεων σε βάρος των Ρομά και των Πλανόβιων.

Τα μέτρα αυτά πρέπει να σχεδιάζονται και να υλοποιούνται μαζί με τις κοινότητες των Ρομά και τους εκπροσώπους τους προκειμένου να προβάλλονται θετικά μηνύματα για τους Ρομά και τους Πλανόβιους και να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση του κοινού για τις διακρίσεις, τον φυλετικό διαχωρισμό και τις διώξεις που υπέστησαν στο παρελθόν οι εν λόγω κοινότητες.

ΓΝΩΜΗ 5.2 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εφαρμόσουν συντονισμένα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα κοινωνικά αποκλεισμένα και περιθωριοποιημένα παιδιά των Ρομά και των Πλανόβιων θα έχουν πρόσβαση σε εργαλεία εξ αποστάσεως μάθησης. Όποια μέτρα ληφθούν στον τομέα της εκπαίδευσης πρέπει να περιλαμβάνουν στοχευμένες δράσεις, οι οποίες θα είναι προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες των ετερόκλητων ομάδων των Ρομά και των Πλανόβιων και θα βασίζονται κυρίως στη θετική εμπειρία που αποκομίστηκε από τους σχολικούς βοηθούς/διαμεσολαβητές των Ρομά. Τα κράτη μέλη πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να ενθαρρύνουν την πρόσληψη, την κατάρτιση και την τοποθέτηση περισσότερων διαμεσολαβητών και διδασκόντων που προέρχονται από το περιβάλλον των Ρομά. Θα πρέπει επίσης να διασφαλίσουν ότι τα στοχευμένα μέτρα θα είναι βιώσιμα και επαρκώς χρηματοδοτούμενα, αξιοποιώντας κονδύλια της ΕΕ και άλλες ευκαιρίες χρηματοδότησης για μέτρα που αφορούν τους Ρομά και για διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στην εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς.

Στο άρθρο 14 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων επισημαίνεται ότι κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση (κεφάλαιο 1, αρχή 1). Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, εντός της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των δυτικών κρατών μελών, η πλειονότητα των νέων Ρομά και Πλανόβιων εγκαταλείπει πρόωρα την εκπαίδευση ή την κατάρτιση. Παρά τη μικρή πρόοδο που σημειώθηκε την περασμένη δεκαετία, το χάσμα που χωρίζει τους Ρομά από τον γενικό πληθυσμό στην εκπαίδευση εξακολουθεί να είναι μεγάλο.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα πορίσματα ερευνών του FRA και άλλων οργανισμών, οι Ρομά και οι Πλανόβιοι που ζουν σε απομονωμένες και περιθωριοποιημένες δομές δεν διαθέτουν συχνά τον αναγκαίο εξοπλισμό ΤΠ και/ή πρόσβαση στο διαδίκτυο. Οι συνεχιζόμενες ανισότητες και η έλλειψη επιτυχημένων πολιτικών παροχής βασικών υποδομών και υπηρεσιών διευρύνουν το χάσμα που χωρίζει τους Ρομά και τους Πλανόβιους από τον γενικό πληθυσμό. Τα προβλήματα αυτά περιορίζουν επίσης τις ευκαιρίες ισότιμης πρόσβασης των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση. Η πανδημία COVID-19 ανέδειξε με τον πιο εμφανικό τρόπο αυτή την πραγματικότητα. Οι έρευνες του FRA δείχνουν επίσης ότι ορισμένα βασικά μέτρα δεν κατέστη δυνατό να περιλάβουν τους Ρομά και τους Πλανόβιους.

Το νέο στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά περιλαμβάνεται στις συνολικές πολιτικές κατευθυντήριες γραμμές της για την οικοδόμηση μιας Ένωσης Ισότητας. Το στρατηγικό πλαίσιο θα συμβάλει στην επιτυχία του σχεδίου δράσης της ΕΕ για την καταπολέμηση του ρατσισμού 2020-2025 και στην υλοποίηση των αρχών του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ.

Το προηγούμενο πλαίσιο της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά, το οποίο είχε σκοπό να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ των Ρομά και του γενικού πληθυσμού, δεν πέτυχε τους φιλόδοξους στόχους του για την εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη και τη στέγαση έως το 2020. Σύμφωνα με τα στοιχεία του FRA, τα κράτη μέλη σημείωσαν μικρή μόνο πρόοδο σε συγκεκριμένους τομείς της εκπαίδευσης και στη μείωση της φτώχειας, και μηδενική πρόοδο —αν όχι επιδείνωση— στην απασχόληση, τη στέγαση και την υγεία.

Με βάση την αξιολόγηση του προηγούμενου πλαισίου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνώρισε την επιτακτική ανάγκη ανανέωσης και ενίσχυσης της δέσμευσης για ισότητα, ένταξη και συμμετοχή των Ρομά τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Στο νέο στρατηγικό πλαίσιο ορίζονται επτά γενικοί και ειδικοί στόχοι που πρέπει να επιτευχθούν έως το 2030, δίνοντας έμφαση στην καταπολέμηση του αντιρατσισμού και των δυσμενών διακρίσεων και στην προώθηση της πλήρους συμμετοχής και ένταξης των Ρομά μέσω συνδυασμού γενικών και στοχευμένων πολιτικών.

ΓΝΩΜΗ 5.3 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στην υλοποίηση του νέου στρατηγικού πλαισίου της ΕΕ για τους Ρομά. Στα εθνικά τους σχέδια πρέπει να ορίσουν φιλόδοξους γενικούς και ειδικούς στόχους, λαμβάνοντας υπόψη τα διδάγματα από το προηγούμενο πλαίσιο της ΕΕ, τις αξιολογήσεις των εθνικών στρατηγικών και την πανδημία COVID-19. Πρέπει να αξιολογούνται με αποτελεσματικά συστήματα παρακολούθησης η πρόοδος, ο αντίκτυπος τόσο των γενικών όσο και των στοχευμένων μέτρων στην κοινωνική ένταξη των Ρομά και των Πλανόβιων, καθώς και η αποδοτική χρήση των εθνικών και ενωσιακών κονδυλίων.

Στις εθνικές στρατηγικές για τους Ρομά πρέπει να γίνεται ειδική αναφορά στην ουσιαστική συμμετοχή των Ρομά και των Πλανόβιων στον σχεδιασμό, στην αξιολόγηση και στην παρακολούθηση των μέτρων και δράσεων εφαρμογής.

6

ΑΣΥΛΟ, ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΣΥΝΟΡΑ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ

Ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα σύνορα συνέχισε να αποτελεί μία από τις κορυφαίες προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ΕΕ. Οι θάνατοι στη θάλασσα, οι καθυστερήσεις που σημειώνονται όσον αφορά την υπόδειξη ασφαλών λιμένων για τους διασωθέντες μετανάστες και οι απειλές κατά των ανθρωπιστικών λέμβων περισυλλογής συνεχίστηκαν. Το ίδιο και οι ισχυρισμοί για επαναπροωθήσεις και πράξεις βίας κατά των μεταναστών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, το οποίο αποτελείται από δεσμευτικές νομικές προτάσεις και μη δεσμευτικά νομικά έγγραφα που δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στις διαδικασίες στα σύνορα και περιλαμβάνουν προτάσεις για νέες μορφές αλληλεγγύης. Εν τω μεταξύ, οι διαδικασίες ασύλου αναπροσαρμόστηκαν ώστε να ληφθούν υπόψη οι περιορισμοί που συνδέονται με την πανδημία COVID-19. Η ΕΕ σημείωσε πρόοδο όσον αφορά την εγκατάσταση μεγάλης κλίμακας συστημάτων τεχνολογίας πληροφοριών (ΤΠ) και άρχισε να διερευνά τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης για τη διαχείριση των συνοριακών ελέγχων και της μετανάστευσης. Μετά το Brexit, οι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου υπόκεινται σε νέους κανόνες.

ΓΝΩΜΗ 6.1 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διερευνήσουν άμεσα και αποτελεσματικά όλα τα καταγγελλόμενα περιστατικά επαναπροωθήσεων και κακομεταχείρισης στα σύνορα και να αυξήσουν τη διαφάνεια ως προς τα μέτρα που λαμβάνονται.

Τα κράτη μέλη πρέπει να εγκαθιδρύσουν αποτελεσματικούς και ανεξάρτητους μηχανισμούς παρακολούθησης στα σύνορα. Για να διασφαλίσουν την πληρέστερη τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι μηχανισμοί αυτοί πρέπει επίσης να επιτρέπουν την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων επιτήρησης των συνόρων, και όχι μόνο —όπως προτείνεται στο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο— τη διαδικασία των προαναχωρησιακών ελέγχων.

Το 2020 εγνωσμένου κύρους οργανισμοί υποστήριξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κοινοποίησαν καταγγελίες για παράνομες επαναπροωθήσεις στα χερσαία και θαλάσσια σύνορα, ενίοτε με τη χρήση αστυνομικής βίας. Το άρθρο 78 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ και τα άρθρα 18 και 19 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγορεύουν την επαναπροώθηση (refoulement) —δηλαδή, τον επαναπατρισμό ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο να υποστούν διώξεις ή σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής τους— και τις συλλογικές απελάσεις. Το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΕ) 2019/1896 για την Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή και το άρθρο 4 του κώδικα συνόρων του Σένγκεν απαιτούν η διαχείριση των συνόρων να σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα. Στο σύμφωνό της για τη μετανάστευση και το άσυλο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε νέους ενωσιακούς κανόνες για την παρακολούθηση της τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα σύνορα.

Οι μετανάστες που συλλαμβάνονται επειδή διέρχονται παράνομα από εσωτερικά σύνορα της ΕΕ δεν έχουν πρόσβαση σε σύστημα ακρόασεων πριν επιστραφούν από τις αρμόδιες αρχές σε γειτονικό κράτος μέλος. Επίσης, κατά πάγια τακτική, δεν ενημερώνονται συστηματικά για την απόφαση επιστροφής σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ.

Ως γενική αρχή του δικαίου της ΕΕ, οι αποφάσεις που θίγουν ατομικά δικαιώματα πρέπει να λαμβάνονται σε μεμονωμένη βάση, και τα άτομα έχουν το δικαίωμα ακρόασης. Οι απαιτήσεις αυτές αποτελούν σημαντικές εγγυήσεις που επιτρέπουν στα άτομα να επικαλεστούν ζητήματα τα οποία θα μπορούσαν να αποτρέψουν την επιστροφή τους σε άλλες χώρες, και να ασκήσουν το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής βάσει του άρθρου 47 του Χάρτη.

ΓΝΩΜΗ 6.2 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να θεσπίσουν και να εφαρμόσουν διαδικασίες που διασφαλίζουν την ακρόαση των μεταναστών πριν επιστραφούν σε γειτονικό κράτος της ΕΕ, και να παρέχουν επίσημη ενημέρωση για την απόφασή τους.

Οι νομοθετικές προτάσεις που προβλέπονται στο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στις διαδικασίες στα σύνορα, προτείνοντας παράλληλα νέους μηχανισμούς αλληλεγγύης. Οι διαδικασίες στα σύνορα έχουν ως αποτέλεσμα τον εγκλεισμό των αιτούντων άσυλο σε εγκαταστάσεις που βρίσκονται στα σύνορα ή κοντά σε αυτά και συχνά σε απομακρυσμένες περιοχές στις οποίες είναι συνήθως δύσκολο να εκπληρωθούν οι απαιτήσεις υποδοχής ή να εφαρμοστούν μηχανισμοί που αποτρέπουν την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, όπως προβλέπει η οδηγία σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή (2013/33/ΕΕ) και η οδηγία για την επιστροφή (2008/115/ΕΚ). Είναι επομένως πιθανό η μεταχείριση αυτή να μη συνάδει με το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, όπως διασφαλίζεται στο άρθρο 1 του Χάρτη.

ΓΝΩΜΗ 6.3 ΤΟΥ FRA

Κατά την υλοποίηση των στόχων του συμφώνου για τη μετανάστευση και το άσυλο, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να μεριμνούν ώστε οι συνθήκες διαμονής στις εγκαταστάσεις πρώτης υποδοχής στα σύνορα να είναι κατάλληλες και να συνάδουν πλήρως με την προστασία της ελευθερίας και των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων που ορίζονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Πρέπει να υπάρχει τακτική εποπτεία και να εφαρμόζονται προληπτικά μέτρα που θα αποτρέπουν την παραμονή των μεταναστών στα κέντρα για παρατεταμένο χρονικό διάστημα.

ΓΝΩΜΗ 6.4 ΤΟΥ FRA

Τα θεσμικά όργανα, οι Οργανισμοί και τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να αξιολογήσουν πλήρως τον αντίκτυπο που έχει στα θεμελιώδη δικαιώματα η χρήση της ΤΝ στον τομέα των εσωτερικών υποθέσεων, μεταξύ άλλων στο άσυλο, στις θεωρήσεις, στη μετανάστευση και στα σύνορα. Η χρήση της ΤΝ πρέπει να συνοδεύεται από αυστηρούς, αποτελεσματικούς και ανεξάρτητους μηχανισμούς εποπτείας.

Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της εξετάζουν το ενδεχόμενο χρήσης τεχνητής νοημοσύνης (ΤΝ) ώστε να βελτιώσουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τις εσωτερικές υποθέσεις, μεταξύ αυτών και για το άσυλο, τα σύνορα και τη μετανάστευση. Τα εργαλεία που βασίζονται στην ΤΝ ενδέχεται να θίγουν πολλά και διαφορετικά θεμελιώδη δικαιώματα. Και αυτό επειδή ο αλγόριθμος μπορεί να έχει σχεδιαστεί με μεροληπτικά κριτήρια ή επειδή τα δεδομένα χρησιμοποιούνται ίσως χωρίς να υπάρχει διαφάνεια, γεγονός που δυσχεραίνει την αμφισβήτηση από τους ενδιαφερόμενους των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τα εν λόγω εργαλεία.

ΓΝΩΜΗ 6.5 ΤΟΥ FRA

Τα θεσμικά όργανα, οι Οργανισμοί και τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να συνεχίσουν τις προσπάθειες ενημέρωσης για τις εγγυήσεις προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα μεγάλης κλίμακας συστήματα ΤΠ της ΕΕ και στη διαλειτουργικότητά τους. Οι αρχές προστασίας δεδομένων πρέπει να διαθέτουν επαρκείς πόρους για να υποστηρίζουν τα άτομα που επιθυμούν να ασκήσουν το δικαίωμά τους στην πρόσβαση στα δεδομένα τους, στη διόρθωση και τη διαγραφή των δεδομένων τους.

Η ΕΕ έχει εγκαταστήσει έξι μεγάλης κλίμακας συστήματα τεχνολογίας πληροφοριών για να βοηθήσει τα κράτη μέλη να διαχειριστούν τη μετανάστευση, το άσυλο και τα σύνορα, να βελτιώσουν τη δικαστική συνεργασία και να ενισχύσουν την εσωτερική ασφάλεια. Τρία από τα συστήματα λειτουργούν ήδη: το ευρωπαϊκό σύστημα δακτυλοσκόπησης (Eurodac), το σύστημα πληροφοριών Σένγκεν (SIS) και το σύστημα πληροφοριών για τις θεωρήσεις (VIS). Τα υπόλοιπα τρία βρίσκονται στο στάδιο της ανάπτυξης: το σύστημα εισόδου/εξόδου (ΣΕΕ), το Ευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφοριών και Αδειοδότησης Ταξιδιού (ETIAS) και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφοριών Ποινικού Μητρώου για υπηκόους τρίτων χωρών (ECRIS-TCN).

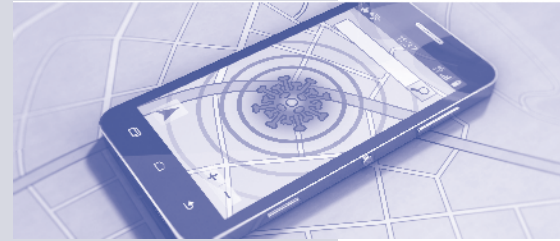
Οι νομικές πράξεις που διέπουν τα εν λόγω συστήματα ΤΠ και τη διαλειτουργικότητά τους περιλαμβάνουν πολλές εγγυήσεις για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη, όπως π.χ.

το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8), το δικαίωμα στη μη διάκριση (άρθρο 21) και τα δικαιώματα του παιδιού (άρθρο 24). Ωστόσο, οι εν λόγω εγγυήσεις παραμένουν σε μεγάλο βαθμό άγνωστες.

7

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το 2020 η πανδημία COVID-19 έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη και τη διάδοση καινοτόμων τεχνολογιών, συμπεριλαμβανομένης της τεχνητής νοημοσύνης (ΤΝ), οι οποίες συμβάλλουν στην ανάσχεση της διασποράς της. Παράλληλα, η συνεχιζόμενη χρήση τεχνολογιών ΤΝ προκάλεσε ανησυχίες όσον αφορά τα δικαιώματα προστασίας των δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής (παράλληλα με άλλα δικαιώματα, π.χ. το δικαίωμα της μη διάκρισης). Τα ενωσιακά και διεθνή όργανα ανταποκρίθηκαν αμέσως δίνοντας έμφαση στα εφαρμοστέα πρότυπα προστασίας δεδομένων. Παράλληλα, η ΕΕ συνέχισε να εργάζεται για τη ρύθμιση της χρήσης της ΤΝ. Δημοσίευσε λευκή βίβλο και συνοδευτική έκθεση στην οποία αναγνωρίζεται ο ρόλος των θεμελιωδών δικαιωμάτων—παράλληλα με τα δεοντολογικά πλαίσια—στη διασφάλιση της χρήσης της ΤΝ με γνώμονα την προστασία των δικαιωμάτων. Επίσης, τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ επεξεργάστηκαν πολιτικές και νόμους που αφορούν την ιδιωτική ζωή και την προστασία δεδομένων σε τομείς που εκτείνονται από τη διατήρηση και την επιτήρηση των δεδομένων μέχρι την εξάλειψη του υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών.

Η πανδημία COVID-19 ανάγκασε τους πολίτες να στραφούν στη χρήση ψηφιακών δεδομένων και νέων τεχνολογιών ώστε να ανασχεθεί η διασπορά του ιού και να μετριαστούν οι αρνητικές του επιπτώσεις στην κοινωνία. Από τις εφαρμογές ιχνηλάτησης επαφών και ανάλυσης δεδομένων εγγύτητας μέχρι τα λογισμικά τηλεδιάσκεψης ή τη χρήση αλγορίθμων στην εκπαίδευση, η εντατική συλλογή και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δημιούργησε κινδύνους για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην προστασία των δεδομένων και στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής.

Οι εξελίξεις στη διάρκεια του έτους επιβεβαίωσαν ότι σε περιόδους κρίσης είναι πολύ σημαντικό να διενεργούνται αποτελεσματικές και άρτιες σταθμίσεις θετικών και αρνητικών επιπτώσεων ώστε τα μέτρα προστασίας της υγείας να μη θίγουν χωρίς λόγο ή με δυσανάλογο τρόπο θεμελιώδη δικαιώματα.

ΓΝΩΜΗ 7.1 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να μεριμνούν ώστε τα μέτρα, οι πολιτικές ή οι νομικές πρωτοβουλίες που υλοποιούνται σε περιόδους κρίσης, όπως π.χ. σε πανδημίες, να μη θίγουν δυσανάλογα τα δικαιώματα στην προστασία δεδομένων και στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής. Συγκεκριμένα, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίζουν την εφαρμογή του άρθρου 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και των αρχών της δικαιοσύνης, της ελαχιστοποίησης των δεδομένων και του περιορισμού του σκοπού, όπως επισημαίνει το άρθρο 5 του ΓΚΠΔ.

ΓΝΩΜΗ 7.2 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίζουν στις εθνικές εποπτικές αρχές προστασίας δεδομένων επαρκείς ανθρωπίνους, τεχνικούς και οικονομικούς πόρους για να μπορούν να εκτελούν αποτελεσματικά την εντολή τους. Για να αξιολογήσουν την επάρκεια των πόρων, τα κράτη μέλη πρέπει να υποστηρίζουν τη διενέργεια ανεξάρτητων και αντικειμενικών ελέγχων όσον αφορά τον φόρτο εργασίας των εθνικών εποπτικών αρχών προστασίας δεδομένων.

Η τάση που επισήμανε ο FRA στην Έκθεση για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα 2020 συνεχίστηκε και έτσι ο φόρτος εργασίας των εποπτικών αρχών στον τομέα της προστασίας των δεδομένων παρέμεινε εξαιρετικά μεγάλος. Στα περισσότερα κράτη μέλη ο αριθμός των ερευνών και των καταγγελιών εξακολουθούσε να είναι πολύ υψηλός. Παράλληλα, η ελλιπής εναρμόνιση των διαδικασιών και των βασικών αρχών στις οποίες στηρίζεται η διαδικασία συνεργασίας για τις διασυνοριακές διαφορές δεν επέτρεψε τη γρήγορη διευθέτηση αυτών των διαφορών.

Το 2020 υπήρξαν ενδείξεις προόδου τόσο σε εθνικό επίπεδο (αύξηση των οικονομικών και των ανθρωπίνων πόρων) όσο και σε διεθνές (εναρμόνιση των αποκλίσεων). Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Το ισχυρό νομικό πλαίσιο της ΕΕ για την προστασία δεδομένων θα λειτουργήσει πλήρως μόνο όταν όλοι οι παράγοντες αποκτήσουν επαρκή μέσα για να ανταποκρίνονται άμεσα και αποτελεσματικά σε όλα τα αιτήματα.

ΓΝΩΜΗ 7.3 ΤΟΥ FRA

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη της πρέπει να μεριμνούν ώστε όλες οι ρυθμιστικές προσπάθειες για την καταπολέμηση των εγκληματικών δραστηριοτήτων να παρέχουν τις αναγκαίες εγγυήσεις συμμόρφωσης με τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Επίσης, θα πρέπει να προβλέπουν την αποτελεσματική εποπτεία και πρόσβαση σε μηχανισμούς προσφυγής. Στο πλαίσιο αυτό, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη της πρέπει να λαμβάνουν πλήρως υπόψη τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Καθώς οι τρομοκρατικές απειλές και οι εγκληματικές δραστηριότητες συνεχίστηκαν σε όλη τη διάρκεια του 2020, τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ ζήτησαν την άμεση θέσπιση μέτρων που διευκολύνουν τη χρήση των διαθέσιμων δεδομένων και τεχνολογιών για την καταπολέμηση του εγκλήματος. Οι τεχνολογίες αναζήτησης δεδομένων θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ποικιλοτρόπως για την εξάλειψη του υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, την υποστήριξη των ποινικών ερευνών, την ενίσχυση της εποπτείας και την απάλειψη του παράνομου διαδικτυακού περιεχομένου.

Ωστόσο, τα θεσμικά όργανα και η κοινωνία των πολιτών αμφισβήτησαν αρκετές φορές την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα αυτών των μέτρων τόσο σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο. Μολονότι τα μέτρα ασφάλειας υπηρετούν θεμιτούς στόχους, δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ως πρόσχημα για την υποβάθμιση των προτύπων στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Η πανδημία δεν σταμάτησε την επεξεργασία στρατηγικών, νομικών πρωτοβουλιών και πολιτικών που αποσκοπούν στην ενθάρρυνση ή τη ρύθμιση της χρήσης ΤΝ. Το αντίθετο μάλιστα. Η κρίση ανάγκασε τα όργανα να λάβουν άμεσα μέτρα προώθησης της χρήσης της ΤΝ, η οποία άλλωστε παρουσιαζόταν ως εργαλείο καταπολέμησης της πανδημίας. Εντός του 2020, τόσο η ΕΕ όσο και τα κράτη μέλη εκπόνησαν με ζήλο διάφορες στρατηγικές και νέες νομικές πράξεις για την ΤΝ.

Ωστόσο, όπως έχει ήδη επισημάνει ο FRA στην Έκθεση για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα 2019 και στην Έκθεση για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα 2020, σε πολλές στρατηγικές στον τομέα της ΤΝ δίνεται προτεραιότητα στην «ηθική» διάσταση, ενώ η ανάγκη προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων απλώς αναφέρεται, χωρίς να περιγράφεται αναλυτικά η προσέγγιση που πρέπει να ακολουθήσουν οι αρχές για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, όπως έχει ήδη επισημανθεί στην έκθεση του FRA για την ΤΝ και τα θεμελιώδη δικαιώματα, η χρήση της ΤΝ μπορεί να έχει εκτεταμένες επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων. Ως εκ τούτου, τα θεμελιώδη δικαιώματα πρέπει να είναι πλήρως ενσωματωμένα σε κάθε μελλοντική νομοθεσία.

ΓΝΩΜΗ 7.4 ΤΟΥ FRA

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη της πρέπει να διασφαλίσουν ότι όλα τα μελλοντικά ενωσιακά ή εθνικά νομικά και πολιτικά μέσα που σχετίζονται με την ΤΝ θα βασίζονται στα θεμελιώδη δικαιώματα. Για τον σκοπό αυτό, τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη θα πρέπει να συμπεριλάβουν σε αυτά ισχυρές νομικές εγγυήσεις, να ενθαρρύνουν τη διενέργεια εκτιμήσεων αντικτύπου στα θεμελιώδη δικαιώματα και να διασφαλίσουν την ανεξάρτητη εποπτεία και πρόσβαση σε αποτελεσματικά ένδικο μέσα.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι εξαιρετικές περιστάσεις, όπως π.χ. η πανδημία, δεν θα υποβαθμίζουν το επίπεδο της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τη χρήση τεχνολογιών που σχετίζονται με την ΤΝ.

8

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Το 2020 η πανδημία COVID-19 άσκησε πρωτοφανή πίεση στα παιδιά και στις οικογένειες εντός της ΕΕ, και ιδίως στα παιδιά και στις οικογένειες που βρίσκονταν ήδη σε μειονεκτική θέση από οικονομική ή κοινωνική άποψη. Παρά τις προσπάθειες των κρατών μελών, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτέλεσε πρόκληση για τα παιδιά που δεν διαθέτουν υπολογιστή ή πρόσβαση στο διαδίκτυο ή που ζουν σε πολυμελή νοικοκυριά. Η απειλή της κακοποίησης στο σπίτι ήταν ένα ακόμα σοβαρό πρόβλημα. Τα παιδιά συνέχισαν να υποβάλλουν λιγότερες αιτήσεις ασύλου, αλλά οι συνθήκες υποδοχής τους παρέμειναν ακατάλληλες σε πολλά κράτη μέλη. Δέκα κράτη μέλη υποδέχθηκαν 573 ασυνόδευτα παιδιά και 771 παιδιά σε οικογένειες που μετεγκαταστάθηκαν από τα ελληνικά κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης. Τα περισσότερα κράτη μέλη ενσωμάτωσαν στο εθνικό τους δίκαιο την οδηγία σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Ωστόσο, εξακολουθούν να εκκρεμούν διαδικασίες επί παραβάσει εναντίον επτά κρατών μελών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διεξήγαγε εκτεταμένες διαβουλεύσεις για τη στρατηγική της ΕΕ σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού, την οποία σχεδιάζει να θεσπίσει εντός του 2021.

ΓΝΩΜΗ 8.1 ΤΟΥ FRA

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να εξετάσει κατά την προετοιμασία των πρωτοβουλιών που θα δρομολογήσει στο πλαίσιο της «ευρωπαϊκής εγγύησης για τα παιδιά» τον αντίκτυπο της πανδημίας COVID-19. Θα πρέπει να προσδιορίζονται στην εγγύηση πρωτοβουλίες-στόχοι και να παρέχεται επαρκής χρηματοδότηση για την προστασία των πιο ευάλωτων παιδιών, κυρίως στους τομείς της εκπαίδευσης, της στέγασης, της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να συνεχίσουν τις προσπάθειές τους ώστε να διασφαλίσουν σε όλα τα παιδιά, και ιδίως στα περισσότερο ευάλωτα, ισότιμη πρόσβαση στο σχολείο, και να τα προστατεύουν από τη βία. Τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν ώστε τα οικονομικά μέτρα που υποστηρίζουν τις οικογένειες με παιδιά να έχουν βιώσιμα οφέλη και να είναι προσβάσιμα για τις πλέον ευάλωτες οικογένειες, όπως π.χ. οι οικογένειες Ρομά και οι οικογένειες μεταναστών. Παραδείγματος χάρη, τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να εξετάσουν αν είναι αναγκαίο να τροποποιηθούν τα εισοδηματικά όρια για την καταβολή τακτικών κοινωνικών παροχών στις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος.

Για να αναπτύξουν τεκμηριωμένες πολιτικές, τα κράτη μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να συλλέξουν δεδομένα ώστε να αξιολογήσουν τα βιώματα των παιδιών και τις απόψεις τους για τον αντίκτυπο της πανδημίας στη σωματική και ψυχική υγεία τους.

Η πανδημία COVID-19 είχε ισχυρό αντίκτυπο στην ευημερία των παιδιών στην Ευρώπη. Η μείωση του οικογενειακού εισοδήματος, η διακοπή λειτουργίας των σχολείων και η αύξηση της βίας στα σπίτια αλλά και διαδικτυακά προκάλεσαν ανησυχίες όσον αφορά τα δικαιώματα που προβλέπονται στα άρθρα 3, 14 και 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Τα κράτη μέλη θέσπισαν σειρά μέτρων οικονομικής στήριξης για τις οικογένειες προκειμένου να αναπληρώσουν την απώλεια εισοδημάτων. Ωστόσο, τα μικρά ποσά και η σύντομη διάρκεια της στήριξης δημιουργούν αμφιβολίες για τη μακροπρόθεσμη χρησιμότητα και βιωσιμότητα των εν λόγω μέτρων οικονομικής στήριξης.

Η μετάβαση στην κατ' οίκον εκπαίδευση δεν ήταν εξίσου απλή για όλες τις οικογένειες. Ορισμένα παιδιά δεν ήταν σε θέση να συμμετάσχουν πλήρως στο καθημερινό σχολικό πρόγραμμα καθώς δεν διέθεταν πρόσβαση σε συσκευή σύνδεσης με το διαδίκτυο ή σε ήσυχο περιβάλλον μάθησης. Άλλα παιδιά έχασαν το δικαίωμα για δωρεάν σχολικά γεύματα. Όσο τα σχολεία παρέμεναν κλειστά και ίσχυε το μέτρο της «καραντίνας», ο κατ' οίκον εγκλεισμός των πολιτών για μεγάλο χρονικό διάστημα είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθούν οι καταγγελίες περιστατικών βίας κατά των παιδιών και περιστατικών σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών μέσω του διαδικτύου.

Οι προετοιμασίες για τη θέσπιση της «ευρωπαϊκής εγγύησης για τα παιδιά» συνεχίστηκαν. Το πρόγραμμα αυτό, το οποίο αποτέλεσε αίτημα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, έχει σκοπό να προσφέρει σε όλα τα παιδιά ισότιμη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, με έμφαση στην υγειονομική περίθαλψη, στην εκπαίδευση,

στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, καθώς και στην αξιοπρεπή στέγαση και την επαρκή σίτιση. Η «ευρωπαϊκή εγγύηση για τα παιδιά» αναμένεται να θεσπιστεί εντός του 2021.

Τα παιδιά που φθάνουν στην Ευρώπη δικαιούνται προστασία βάσει του άρθρου 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, καθώς και κατάλληλες συνθήκες υποδοχής σύμφωνα με την οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής. Η οδηγία απαιτεί από τα κράτη μέλη να αξιολογούν τις ανάγκες υποδοχής των παιδιών και να παρέχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση και σε επαρκές βιοτικό επίπεδο, μεταξύ άλλων. Ωστόσο, στην καθημερινή πρακτική οι συνθήκες υποδοχής προκαλούν σοβαρές ανησυχίες σε ορισμένα κράτη μέλη, λόγω των υπερκορεσμένων κέντρων υποδοχής, της ανεπαρκούς υγιεινής ή της έλλειψης κατάλληλων για τα παιδιά εγκαταστάσεων.

Τόσο τα παιδιά με οικογένειες όσο και τα ασυνόδευτα εξακολουθούν να έρχονται αντιμέτωπα με την απειλή της κράτησης. Μολονότι το δίκαιο της ΕΕ δεν απαγορεύει τη διοικητική κράτηση των παιδιών στο πλαίσιο της μετανάστευσης, τα παιδιά χωρίς έγγραφα ταυτότητας, καθώς και τα παιδιά που αιτούνται άσυλο ή βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής δεν πρέπει να στερούνται την ελευθερία τους. Η κράτηση των παιδιών πρέπει να νοείται ως μέτρο έσχατης ανάγκης το οποίο λαμβάνεται σε εξαιρετικές μόνο περιπτώσεις.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε το σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο, στο οποίο προτείνεται ένα σύνολο μηχανισμών αλληλεγγύης για τις πιεστικές καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένης της μετεγκατάστασης. Οι κοινές προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, των ελληνικών αρχών και 10 κρατών μελών επέτρεψαν τη μετεγκατάσταση 573 ασυνόδευτων παιδιών και 771 παιδιών με οικογένειες από τα ελληνικά κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης.

Εν τω μεταξύ, 1 000 περίπου παιδιά εξακολουθούν να ζουν σε μη ασφαλείς κατοικίες. Τα 100 περίπου από αυτά ζουν σε κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης.

ΓΝΩΜΗ 8.2 ΤΟΥ FRA

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειες για τη μετεγκατάσταση των ασυνόδευτων και άλλων ευπαθών παιδιών που ζουν επί του παρόντος σε κράτη μέλη στα οποία οι συνθήκες υποδοχής είναι ακατάλληλες. Τα κράτη μέλη πρέπει να εξετάζουν τις υφιστάμενες ορθές πρακτικές κατά τη μετεγκατάσταση των παιδιών προκειμένου να διασφαλίζουν το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

Τα κράτη μέλη πρέπει να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να διασφαλίσουν την προστασία των παιδιών, μεριμνώντας ώστε οι συνθήκες υποδοχής να πληρούν τις ελάχιστες προδιαγραφές ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης και των κατάλληλων υποδομών για τα παιδιά, όπως ορίζεται στην οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής.

Τα κράτη μέλη πρέπει να αναπτύξουν αξιόπιστα και αποτελεσματικά συστήματα που θα καθιστούν περιττή την κράτηση παιδιών για τους σκοπούς του ασύλου ή της επιστροφής.

ΓΝΩΜΗ 8.3 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειες για την εφαρμογή της οδηγίας σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις (2016/800/ΕΕ) στην καθημερινή πρακτική των υπευθύνων επιβολής του νόμου. Για τον σκοπό αυτό, θα μπορούσαν να προσφέρουν κατάρτιση και επαγγελματική καθοδήγηση σε όλους τους επαγγελματίες του τομέα αυτού, μεταξύ άλλων στους αστυνομικούς υπαλλήλους, στους δικαστές, στους δικηγόρους και στους εισαγγελείς.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα μπορούσε να προσφέρει περαιτέρω στήριξη στα κράτη μέλη της ΕΕ παρέχοντας π.χ. καθοδήγηση για τη μεταφορά και την εφαρμογή της οδηγίας και διευκολύνοντας την ανταλλαγή πρακτικών εμπειριών μεταξύ των κρατών μελών.

Το άρθρο 48 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπει σημαντικές εγγυήσεις για το τεκμήριο της αθωότητας και το δικαίωμα της υπεράσπισης. Στο άρθρο 24 δίνεται προτεραιότητα στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. Η οδηγία σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (2016/800/ΕΕ) καθορίζει και επεκτείνει αυτές τις προβλέψεις. Ορίζει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να ενημερώνουν αμέσως τα παιδιά και τους γονείς τους για τα δικαιώματά τους όταν τα παιδιά είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι, να διασφαλίζουν τη συνδρομή από δικηγόρο και να αξιολογούν την ατομική κατάσταση του κάθε παιδιού.

Έως το τέλος του 2020, τα περισσότερα κράτη μέλη είχαν τροποποιήσει την εθνική τους νομοθεσία για να ενσωματώσουν την οδηγία. Η προθεσμία της ενσωμάτωσης έληγε την 11η Ιουνίου 2019. Ωστόσο, οι διαδικασίες επί παραβάσει που κινήθηκαν εναντίον επτά κρατών μελών το 2019 παρέμεναν ανοιχτές στο τέλος του 2020.

9

ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Σε επίπεδο ΕΕ, το 2020 έφερε σημαντικές καινοτομίες στο πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο που διέπει τα δικαιώματα των θυμάτων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όρισε συντονιστή για τα δικαιώματα των θυμάτων, θέσπισε την πρώτη της στρατηγική για τα δικαιώματα των θυμάτων για την περίοδο 2020-2025 και δημιούργησε πλατφόρμα για τα δικαιώματα των θυμάτων. Σε εθνικό επίπεδο, τις εξελίξεις υπαγόρευσε σε μεγάλο βαθμό η πανδημία COVID-19. Έστρεψε την προσοχή στην ενδοοικογενειακή βία και στις δυσκολίες πρόσβασης στη δικαιοσύνη σε μια περίοδο κατά την οποία η κινητικότητα και ο δημόσιος βίος υπόκεινται σε σοβαρούς περιορισμούς. Εν τω μεταξύ η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας δοκιμάζεται ακόμα σε πολλά κράτη μέλη. Το 2020 η Επιτροπή δημοσίευσε, για πρώτη φορά στην ιστορία της, έκθεση για το κράτος δικαίου και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θέσπισε τον κανονισμό περί γενικού καθεστώτος αιρεσιμότητας για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης.

Τα θύματα εγκλημάτων κατά του προσώπου έχουν δικαιώματα στην αναγνώριση και δικαιοσύνη, όπως προβλέπεται στο άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε πλαίσιο για να αναπτύξει περαιτέρω αυτά τα δικαιώματα και να προσεγγίσει περισσότερο τον στόχο της πλήρους αναγνώρισης και άσκησής τους. Με βάση την οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων, όρισε συντονιστή για τα δικαιώματα των θυμάτων, θέσπισε την πρώτη στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων και δημιούργησε την πλατφόρμα για τα δικαιώματα των θυμάτων. Ωστόσο, η επιτυχία της στρατηγικής θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τη δέσμευση των κρατών μελών όσον αφορά την υλοποίησή της.

Στη στρατηγική προσδιορίζονται βασικές προτεραιότητες, μεταξύ άλλων η στήριξη των θυμάτων για την καταγγελία εγκλημάτων, η βελτίωση της στήριξης και της προστασίας των ευάλωτων θυμάτων, η διευκόλυνση της πρόσβασης των θυμάτων σε αποζημίωση και η ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων. Σε όλες αυτές τις διαδικασίες, οι οργανώσεις υποστήριξης των θυμάτων επιτελούν κρίσιμο ρόλο. Ως εκ τούτου, για να αποδώσει η στρατηγική, είναι πολύ σημαντικό τα κράτη μέλη να είναι έτοιμα να αξιολογούν και, όπου κρίνεται αναγκαίο, να βελτιώνουν και να ενισχύουν τις υφιστάμενες δομές στήριξης.

Το 2020 πολλά κράτη μέλη της ΕΕ (μεταξύ άλλων η Βουλγαρία, η Εσθονία και η Λιθουανία), καθώς και η Σερβία, θέσπισαν ή ενίσχυσαν δομές οργανώσεων υποστήριξης θυμάτων. Ωστόσο, οι προκλήσεις παραμένουν, και αφορούν μεταξύ άλλων την ενημέρωση των θυμάτων για τα δικαιώματά τους, την παροχή πρακτικών συμβουλών και στήριξης στα θύματα προκειμένου να ασκούν τα δικαιώματά τους, καθώς και την ενημέρωση των θυμάτων από τις υπηρεσίες υποστήριξης σχετικά με τον ρόλο τους στις ποινικές διαδικασίες και την παροχή σχετικής στήριξης σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχείο α) της οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων.

ΓΝΩΜΗ 9.1 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να τηρήσουν τη δέσμευσή τους και να διασφαλίσουν την πλήρη και ορθή εφαρμογή της οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων. Επίσης, πρέπει να αναπτύξουν περαιτέρω τα δικαιώματα των θυμάτων εγκλημάτων σύμφωνα με τη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα δικαιώματα των θυμάτων.

Τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα για να βοηθούν όλα τα θύματα να ασκούν το δικαίωμα πρόσβασης σε ολοκληρωμένες υπηρεσίες υποστήριξης, οι οποίες περιλαμβάνουν την παροχή ενημέρωσης, συμβουλών και στήριξης σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων και τον ρόλο που πρέπει να επιτελούν στις ποινικές διαδικασίες.

ΓΝΩΜΗ 9.2 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ που δεν έχουν ακόμα επικυρώσει τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) παροτρύνονται να το πράξουν.

Ο FRA ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να καλύψουν τα κενά της εθνικής νομοθεσίας σχετικά με την προστασία των γυναικών που είναι θύματα βίας, μεταξύ άλλων μέσω της καθοδήγησης της αστυνομίας όταν παρεμβαίνει στις υποθέσεις βίας μεταξύ συντρόφων, και να λάβουν μέτρα που θα διασφαλίζουν την άμεση και ισχυρή προστασία των γυναικών από την επαναθυματοποίηση και τα αντίποινα.

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης του Συμβουλίου της Ευρώπης όχι μόνο καθορίζει πρότυπα, αλλά μέσω του έργου που επιτελεί το όργανο παρακολούθησης της Σύμβασης (GREVIO) ενθαρρύνει και καθοδηγεί την ανάπτυξη του δικαιώματος προστασίας των γυναικών από την έμφυλη βία και του δικαιώματος αναγνώρισης και δικαστικής προστασίας αν οι γυναίκες αυτές πέσουν θύματα. Ωστόσο, έως το τέλος του 2020 η Βουλγαρία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Σλοβακία και η Τσεχία δεν είχαν ακόμα επικυρώσει τη Σύμβαση.

Επιπλέον, η προσχώρηση της ΕΕ στη Σύμβαση εξακολουθεί να εκκρεμεί. Μετά από αίτημα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το ΔΕΕ εξεργάζεται γνωμοδότηση για το αν η υπογραφή και η έγκριση της Σύμβασης είναι συμβατές με τις συνθήκες της ΕΕ. Η γνωμοδότησή του αναμένεται το δεύτερο τρίμηνο του 2021.

ΓΝΩΜΗ 9.3 ΤΟΥ FRA

Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της παροτρύνονται να εντείνουν περαιτέρω τις προσπάθειες και τη συνεργασία τους για τη διατήρηση και την ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, η οποία αποτελεί βασική συνιστώσα του κράτους δικαίου.

Επιπλέον, τα οικεία κράτη μέλη πρέπει να δραστηριοποιηθούν άμεσα ώστε να συμμορφωθούν πλήρως με τις σχετικές αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται επίσης να υλοποιούν άμεσα τις συστάσεις, όπως αυτές που εκδίδει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο της διαδικασίας που ακολουθεί για το κράτος δικαίου.

Η ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του κράτους δικαίου και της πρόσβασης στη δικαιοσύνη (άρθρο 19 της ΣΕΕ, άρθρο 67 παράγραφος 4 της ΣΛΕΕ και άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ). Οι προκλήσεις στον τομέα της δικαιοσύνης παραμένουν σε αρκετά κράτη μέλη και αφορούν κυρίως την ανεξαρτησία της. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την πρώτη της ετήσια έκθεση για το κράτος δικαίου το 2020. Το ζήτημα των δικαστικών συστημάτων και της ανεξαρτησίας τους ήταν ένας από τους τέσσερις τομείς στους οποίους επικεντρώθηκε η έκθεση.

Εντός του έτους εκδόθηκε επίσης ο κανονισμός περί γενικού καθεστώτος αιρεσιμότητας για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης. Μεταξύ των δεικτών παραβίασης του κράτους δικαίου αναφέρονται ρητά η διαφθορά και η υπονόμηση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης.

10

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή άρχισε να εκπονεί νέα στρατηγική για την αναπηρία εντός του 2020, εγκαινιάζοντας διαδικασία διαβούλευσης η οποία συνεχίστηκε σε όλη τη διάρκεια του έτους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δρομολογήσει νέα στρατηγική το πρώτο τρίμηνο του 2021. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο κατέληξαν σε πολιτική συμφωνία για τον νέο κανονισμό περί κοινών διατάξεων που θα διέπει τα Ταμεία της ΕΕ, ο οποίος θα καλύπτει και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Εν τω μεταξύ, η πανδημία COVID-19 έθεσε σε δοκιμασία τη δέσμευση της ΕΕ και των κρατών μελών της να συμμορφώνονται με τη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (ΣΔΑΠ). Τα κράτη μέλη θέσπισαν ευρύ φάσμα μέτρων που αφορούσαν σε μεγάλο βαθμό τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Τα άτομα με αναπηρία και οι οργανώσεις εκπροσώπησής τους, καθώς και οι δομές που συστάθηκαν βάσει της ΣΔΑΠ για την προστασία τους, ανέλαβαν πρωτοβουλίες για να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση των εν λόγω μέτρων με τη Σύμβαση. Συνολικά, η πανδημία ανέδειξε τη σημασία της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία και των οργανώσεων εκπροσώπησής τους στην αντιμετώπιση επικίνδυνων καταστάσεων, καθώς και την αξία των ισχυρών εθνικών δομών ΣΔΑΠ.

Οι κυβερνήσεις έλαβαν ευρύ φάσμα μέτρων για να ανακόψουν τη διασπορά του κορονοϊού. Για ορισμένα από αυτά τα μέτρα ωστόσο δεν έλαβαν πλήρως υπόψη τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία που προβλέπονται στη ΣΔΑΠ, και ιδίως το άρθρο 4 (υποχρέωση διασφάλισης και προώθησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία) και το άρθρο 11 (καταστάσεις κινδύνου και ανθρωπιστικών κρίσεων) ή τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, και ιδίως το άρθρο 21 (απαγόρευση διακρίσεων) και το άρθρο 26 (ένταξη των ατόμων με αναπηρία). Η απαγόρευση ορισμένων επισκέψεων ήταν ένα ακραίο μέτρο, και τα άτομα με αναπηρία δεν είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν μαθήματα στο σχολείο ή εξαιρούνταν σε ελάχιστες μόνο περιπτώσεις από τη χρήση μάσκας ή τους κανόνες για την τήρηση κοινωνικών αποστάσεων.

ΓΝΩΜΗ 10.1 ΤΟΥ FRA

Σύμφωνα με τη ΣΔΑΠ, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει, στο πλαίσιο των ελέγχων των νομοθετικών και εκτελεστικών μέτρων αντιμετώπισης των καταστάσεων κρίσης (όπως π.χ. η πανδημία COVID-19), να εξετάσουν τον αντίκτυπο των εν λόγω μέτρων στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και να αναλάβουν πρωτοβουλίες για να αποτρέψουν ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις. Μέτρα για την αντιμετώπιση καταστάσεων κινδύνου που ενδέχεται να επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία πρέπει να προβλέπονται από τη νομοθεσία, να μην εισάγουν διακρίσεις και να είναι ανάλογα προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό. Σύμφωνα με τη ΣΔΑΠ και τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, τα κράτη μέλη πρέπει να ενθαρρύνουν την πλήρη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία και των οργανώσεων εκπροσώπησής τους, καθώς και των εθνικών μηχανισμών παρακολούθησης που συστάθηκαν βάσει του άρθρου 33 της ΣΔΑΠ, στον σχεδιασμό και στην παρακολούθηση των εν λόγω μέτρων.

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη της θα μπορούσαν να υποστηρίξουν αυτούς τους ελέγχους, διευκολύνοντας την ανταλλαγή πολλά υποσχόμενων πρακτικών μεταξύ κυρίως των εθνικών κοινοβουλίων.

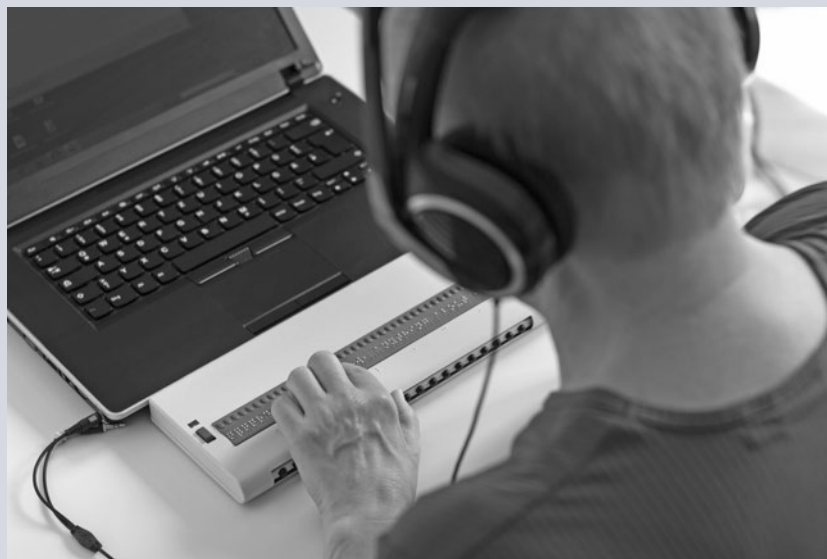
Προβλήματα προκάλεσαν επίσης τα μέτρα απαγόρευσης των μετακινήσεων, μεταξύ άλλων στη διανομή τροφίμων, φαρμακευτικών ειδών και ειδών καθαρισμού στα άτομα με αναπηρία. Οι κατευθυντήριες γραμμές για τη διαλογή των ασθενών δεν πληρούσαν τα πρότυπα της ΣΔΑΠ. Το αποτέλεσμα ήταν να μην εισάγονται στις μονάδες εντατικής θεραπείας άτομα με αναπηρία που είχαν παρόμοιες πιθανότητες επιβίωσης με τα άτομα χωρίς αναπηρία. Επιπλέον, τα μέτρα απαγόρευσης των μετακινήσεων είχαν συχνά πιο αρνητικό αντίκτυπο στην ψυχική και σωματική υγεία των ατόμων με αναπηρία. Οι ειδικές ανάγκες τους συχνά παραβλέπονταν.

Δεν υπήρχε ουσιαστική επικοινωνία με τα άτομα με αναπηρία, ούτε ουσιαστική πληροφόρηση για τα μέτρα που λαμβάνονται με σκοπό την αντιμετώπιση της πανδημίας, ιδίως στην πρώτη φάση, ενώ τα άτομα με αναπηρία σπάνια συμμετείχαν στον σχεδιασμό αυτών των μέτρων. Ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ κατέβαλαν προσπάθειες για να διασφαλίσουν την περαιτέρω συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον σχεδιασμό και στην παρακολούθηση αυτών των μέτρων στο μέλλον. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να περιοριστεί ο κίνδυνος παραβίασης της ΣΔΑΠ κατά τη λήψη νέων μέτρων στο μέλλον.

ΓΝΩΜΗ 10.2 ΤΟΥ FRA

Τα κράτη μέλη πρέπει να παρουσιάζουν με απολύτως προσιτό τρόπο τα μέτρα που λαμβάνουν για να αντιμετωπίσουν έκτακτες ανάγκες. Πρέπει να εφαρμόζουν πλήρως τις σχετικές οδηγίες της ΕΕ, όπως π.χ. την αναθεωρημένη οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων και την οδηγία για την προσβασιμότητα των ιστότοπων. Τα κράτη μέλη οφείλουν να παρουσιάζουν τις πληροφορίες στα κατάλληλα μέσα και σε κατάλληλη μορφή, χρησιμοποιώντας π.χ. υπότιτλους, διερμηνεία νοηματικής και εύληπτη γλώσσα.

Η πανδημία απέδειξε ότι οι στρατηγικές επικοινωνίας των κρατών μελών σε περιόδους κρίσης σπάνια παρέχουν πλήρη πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες για τις έκτακτες ανάγκες. Οι πληροφορίες κατά τη διάρκεια της πανδημίας δεν παρέχονταν πάντα με μέσα και μορφή που να διευκολύνουν τα άτομα με αναπηρία να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτές, ακόμα και αν αυτό προβλέπεται στη νομοθεσία της ΕΕ, για παράδειγμα στην οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (2018/1808) και στην οδηγία για την προσβασιμότητα των ιστότοπων (2016/2102).

Η πανδημία ανέδειξε την επιτακτική ανάγκη για αποϊδρυματοποίηση. Αποδείχθηκε ότι τα άτομα με αναπηρία κινδυνεύουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τη συγκεκριμένη πανδημία όχι μόνο σωματικά, αλλά και ψυχικά εφόσον διαβιούν σε ιδρύματα, λόγω της απομόνωσης που βιώνουν και της έλλειψης κοινωνικών επαφών.

Στο άρθρο 19 της ΣΔΑΠ προβλέπεται η αποϊδρυματοποίηση, και η νέα ευρωπαϊκή στρατηγική για την αναπηρία είναι πολύ πιθανό να τη συμπεριλάβει. Η έναρξη ισχύος του νέου κανονισμού περί κοινών διατάξεων και η σταδιακή υλοποίηση της στρατηγικής για την αναπηρία θα αυξήσουν την πίεση για αποϊδρυματοποίηση.

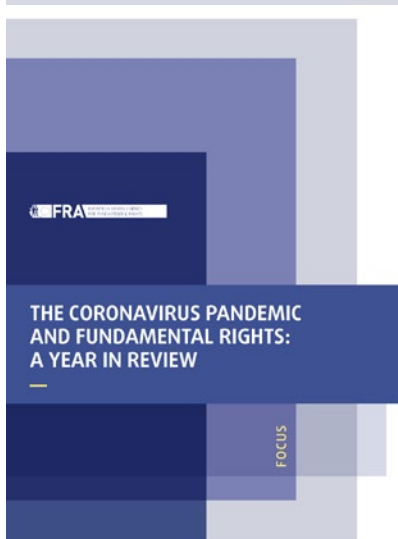

ΓΝΩΜΗ 10.3 ΤΟΥ FRA

Σύμφωνα με το άρθρο 19 της ΣΔΑΠ και στο πλαίσιο της νέας ευρωπαϊκής στρατηγικής για την αναπηρία, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της πρέπει να επισπεύσουν επειγόντως τις προσπάθειές τους για την επίτευξη της αποϊδρυματοποίησης, χρησιμοποιώντας μεταξύ άλλων κονδύλια της ΕΕ προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα άτομα με αναπηρία θα μπορούν να ζήσουν αυτόνομα και ως μέλη της κοινότητας.

Το 2020 σημειώθηκε πρόοδος, αλλά και οπισθοδρόμηση στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Στη *Fundamental Rights Report 2021* (Έκθεση για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα 2021) του FRA εξετάζονται οι σημαντικότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση από τον Ιανουάριο έως τον Δεκέμβριο του 2020 και περιγράφονται συνοπτικά οι γνώμες του FRA για τις εξελίξεις. Επισημαίνοντας τόσο τα επιτεύγματα όσο και τα θέματα που συνεχίζουν να προκαλούν ανησυχία, η έκθεση παρέχει στοιχεία για τα κύρια θέματα που διαμορφώνουν τον διάλογο σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα εντός της ΕΕ.

Στο επίκεντρο κατά το έτος αυτό βρίσκεται η πανδημία του κορονοϊού και ο αντίκτυπός της στα θεμελιώδη δικαιώματα. Στα υπόλοιπα κεφάλαια εξετάζονται ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, η ισότητα και η καταπολέμηση των διακρίσεων, ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και συναφείς εκδηλώσεις μισαλλοδοξίας, η ένταξη των Ρομά, το άσυλο και η μετανάστευση, η κοινωνία της πληροφορίας, η προστασία της ιδιωτικής ζωής και η προστασία των δεδομένων, τα δικαιώματα του παιδιού, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη και οι εξελίξεις όσον αφορά την εφαρμογή της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες.

FRA - ΠΡΟΩΘΟΥΜΕ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΥΜΕ ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΑΣ ΣΕ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΤΗΝ ΕΕ

Για το πλήρες κείμενο της *Fundamental Rights Report 2021* (Έκθεση για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα 2021) του FRA, βλ.

<https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021>

Βλ. επίσης τις συναφείς εκδόσεις του FRA:

- FRA (2021), *Έκθεση για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα 2021 – Γνώμες του FRA*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021-fra-opinions> (διατίθεται στις 24 επίσημες γλώσσες της ΕΕ)
- FRA (2021), *The Coronavirus pandemic and fundamental rights: a year in review* (Η πανδημία του κορονοϊού και τα θεμελιώδη δικαιώματα: ετήσια επισκόπηση), Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/coronavirus-pandemic-focus> (διατίθεται στην αγγλική και γαλλική γλώσσα)

Οι προηγούμενες ετήσιες εκθέσεις του FRA σχετικά με τις προκλήσεις και τα επιτεύγματα στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση παραμένουν διαθέσιμες στον ιστότοπο του FRA (διατίθενται στα αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά).

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

FRA – ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Βιέννη – Αυστρία

Τηλ. +43 1580300 – Φαξ +43 158030699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Υπηρεσία Εκδόσεων
της Ευρωπαϊκής Ένωσης